

บทที่ 6

กระบวนการพัฒนายุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัว สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บริบทการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปรับเปลี่ยนเร็วและสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จำเป็นต้องมีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เหมาะสม โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งแกร่งของโครงสร้างของระบบต่างๆ ภายในประเทศให้มีศักยภาพ สามารถแข่งขันได้ในกระแสโลกาภิวัตน์ และสร้างรากฐานความรู้ให้เป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน ควบคู่ไปกับการกระจายการพัฒนาที่เป็นธรรมและเสริมสร้างความเท่าเทียมของกลุ่มคนในสังคม และความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น พร้อมทั้งฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้คงความสมบูรณ์เป็นรากฐานการพัฒนาที่มั่นคงและเป็นฐานการดำรงชีวิตของชุมชนและสังคมไทย ตลอดจนการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศทุกระดับ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน สามารถดำรงอยู่ในประชาคมโลก อย่างมีเกียรติภูมิและศักดิ์ศรี ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นพบว่ากระบวนการพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวในระดับท้องถิ่นนั้น นับเป็นการสร้าง “ภูมิคุ้มกัน” ระดับท้องถิ่นอันเกิดขึ้นจาก “ความรู้ ความเข้าใจ” รวมทั้งการนำ “ภูมิปัญญา” ของคนทุกระดับในชุมชนมาช่วยในการจัดการปัญหา และส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวให้เป็นฐานรากที่มั่นคงของท้องถิ่นได้ในอนาคต

ผลการศึกษาพื้นที่เทศบาลเมืองอโยธยา และอบต.หนองปลิง พบว่าการนำเสนอข้อมูลสภาวะการณ์ครอบครัวต่อเวทีประชาคมของท้องถิ่นนั้น ได้ก่อให้เกิดความตระหนักถึงปัญหาและความสำคัญของครอบครัว โดยการนำข้อมูลจากการสำรวจมาตั้งโจทย์ร่วมกันในพื้นที่พร้อมทั้งระบุปัญหาและความต้องการของครอบครัวในประเด็นต่างๆ อาทิ เรื่องการใช้เวลา การสื่อสารและสัมพันธภาพในครอบครัว การสนับสนุนการเรียนรู้ และการตั้งกฎกติกาในครอบครัว รวมทั้งเกิดการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อให้เด็ก เยาวชน ครอบครัว และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อความเข้มแข็งของครอบครัว

ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอกระบวนการพัฒนายุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยจะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 กระบวนการจัดทำยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- 1.1 ขั้นการ “ตั้งโจทย์” จากข้อมูลสภาวะการณ์ครอบครัวในพื้นที่
- 1.2 ขั้นการ “วางแผนร่วมกัน” ของคนในพื้นที่
- 1.3 ขั้นการ “ลงมือปฏิบัติ” ตามแผนงาน/โครงการ
- 1.4 ขั้นการ “ติดตามและประเมินผล” เพื่อวัดผลสำเร็จของโครงการ

ตอนที่ 2 การนำเสนอยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

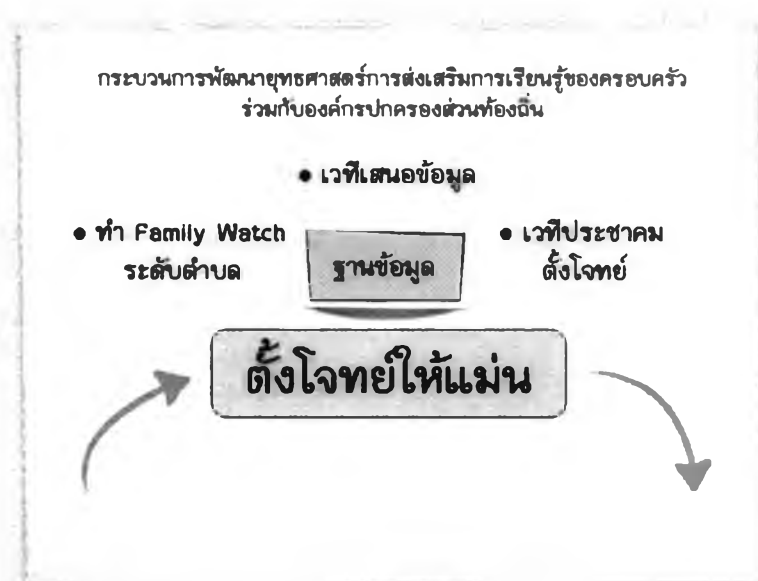
- 2.1 ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัว
- 2.2 ยุทธศาสตร์การจัดการของท้องถิ่น

ตอนที่ 3 การประเมินสัมฤทธิ์ผลเบื้องต้นและปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนายุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- 3.1 ผลการประเมินสัมฤทธิ์ผลเบื้องต้น
- 3.2 ปัญหา อุปสรรค
- 3.3 ปัจจัยความสำเร็จที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 กระบวนการจัดทำยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.1 ขั้นการ “ตั้งโจทย์” จากข้อมูลสภาพการณ์ครอบครัวในพื้นที่

กระบวนการพัฒนายุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวในขั้นแรก คือ “การตั้งโจทย์” เกี่ยวกับปัญหาของครอบครัวในท้องถิ่น ชุมชน โดยในขั้นตอนการตั้งโจทย์นี้ผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการตั้งโจทย์ร่วมกับท้องถิ่นนั้นคือ “ฐานข้อมูลครอบครัวของท้องถิ่น” ขั้นการตั้งโจทย์นี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการร่วมกับท้องถิ่นโดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1) การสำรวจสภาพการณ์ครอบครัวในท้องถิ่น หรือ Family Watch ระดับตำบล โดยใช้แบบสอบถามสภาพการณ์ครอบครัวซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน ส่วนที่ 1 จะสอบถามข้อมูล

พื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามและครอบครัว และส่วนที่ 2 จะสอบถามข้อมูลสภาวะการณ์ครอบครัว โดยในส่วนนี้ โดยข้อคำถามในส่วนที่ 2 นี้สามารถจำแนกประเด็นได้ 5 ด้าน คือ (1) ด้านการดูแลบุตรหลานในครอบครัว (2) ด้านการใช้เวลาในครอบครัว(3) ด้านการสื่อสารในครอบครัว (4) ด้านการสนับสนุนการเรียนรู้ในครอบครัวและ (5) ด้านการตั้งกฎกติกาและระเบียบวินัยในครอบครัว โดยในแต่ละด้านจะมีข้อคำถามจำนวน 8 ข้อ รวมทั้งสิ้น 40 ข้อ

การดำเนินงานของอปท.บนฐานข้อมูล
 โดยการสำรวจสภาวการณ์ครอบครัว (Family Watch) ระดับท้องถิ่น

แบบสอบถาม 40 ข้อคำถาม : แบ่งเป็น 5 ประเด็น

- 1) การดูแลลูกหลานในครอบครัว
- 2) การใช้เวลาร่วมกันในครอบครัว
- 3) ดัชนีสุขภาพในครอบครัว
- 4) การเรียนรู้ของครอบครัว
- 5) การมีวินัยในครอบครัว

พื้นที่ที่ศึกษา : อบต.หนองปลิง
 จำนวน 576 คน/เรือน จำนวนผู้ตอบอย่าง 470 คน/เรือน
 แบบสอบถามที่ได้รับคืน 458 ฉบับ
 (คิดเป็นร้อยละ 97.45)

ภาพตัวอย่างภาพการชี้แจงในขั้นตอนการสำรวจสภาวการณ์ครอบครัว

“...ตั้งใจว่า ถ้าได้ข้อมูล (Child Watch ตำบล) ที่ให้ทางอาจารย์จินตนาวิเคราะห์ให้ก็จะเอาข้อมูลมาคุยกันในที่ประชุมของคณะกรรมการสปช. ตำบล อย่างที่เคยทำไปแล้วก็คัดเลือกเยาวชนไปอบรมเรื่องเพศสัมพันธ์กับทางราชภัฏ อย่างน้อยก็ให้เด็กได้ไปทำอะไรที่เป็นประโยชน์บ้างดีกว่าอยู่บ้านได้ไปทำอะไรสนุกได้ความรู้ แล้วถ้าเอามาเล่าต่อพ่อแม่ เพื่อนๆ ก็น่าจะดี..”

(นายสำรวย กองอรรถ, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,
 เวทีระดมความคิด, 30 มกราคม 2554)

“...ขั้นการชวนคิด ชวนคุย ค้นหาปัญหาเป็นขั้นที่ยาก แต่เราก็ถือว่า เป็นหัวใจของการเข้าถึงปัญหาอย่างแท้จริง ทุกที่จะพุดปัญหาจากความรู้สึกหรือพอมิเรื่องแดงขึ้นมาอย่างกรณีจ๊ก จีบไผ่เขยวนี่ เราจะคิดว่าปัญหาเสพติดมันถึงขั้นวิกฤติแล้ว แต่จริงๆ ต้นเหตุของทุกเรื่องอยู่ที่ตัวเราเอง พ่อแม่ ผู้ใหญ่..ที่นี้พอเราได้ข้อมูลจากแบบสำรวจมาแล้ว เราจะเห็นเลยว่าครอบครัวในเทศบาลโยธยามีจุดแข็งตรงไหน จุดอ่อนตรงไหน”

(นางจันทร์เพ็ญ ลอยแก้ว, หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองโยธยา,
 เวทีระดมความคิด, 9 พฤศจิกายน 2553)

“...หากผู้นำคิด คิดเอาเองว่าเป็นปัญหา แต่ความต้องการของชุมชนแท้จริงแล้วไม่เป็นอย่างนั้น ก็จะก่อให้เกิดปัญหาชุมชน ไม่มีมีส่วนร่วม

ในการดำเนินโครงการ หรือคนในชุมชนรู้ อย่างเราเป็นประธานชมรม เรารู้เลยว่า ถ้าโครงการไหนชาวบ้านไม่สนใจก็ไม่ให้ความร่วมมือ ก็มันไม่ใช่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวเขา..”

(นายเฉลิม อภิวัต, ประธานชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 9 พฤศจิกายน 2553)

นอกจากนี้ การตระหนักถึงความสำคัญของครอบครัวเป็นแนวคิดการพัฒนาที่ให้ความสำคัญเรื่องคุณภาพชีวิตของคน โดยผู้นำท้องถิ่นได้ให้ความสนใจจากเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน การก่อสร้างทางวัตถุ ทำถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง หรือปรับปรุงสาธารณูปโภค ปรับเปลี่ยนให้มุ่งมาสู่การดูแลเรื่องคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นเป็นสำคัญจากความตระหนักร่วมกันว่า การพัฒนาทุกเรื่องต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาคน คำกล่าวของคนในชุมชนที่ว่า

“...การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ต้องเริ่มจากสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งก่อน โครงการที่จะสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวมีหลายโครงการที่เคยทำมาก่อน อย่างเช่น กิจกรรมสานสัมพันธ์สามวัย แล้วที่จะทำต่อจากนี้น่าจะเป็นค่ายครอบครัวให้พ่อแม่ลูกมาร่วมเรียนรู้ร่วมกัน โดยจะจัดพร้อมกับทางจังหวัด โดยเราอยากให้ครอบครัวที่ไปอบรมกับเราให้กลายเป็นแกนนำไปขยายต่อในพื้นที่ ...”

(นางสาวธนพร เอี่ยมจะโร, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,
เวทีระดมความคิด, 13 ธันวาคม 2553)

จะเห็นได้ว่าขั้นการตั้งโจทย์เกี่ยวกับสภาพชุมชน นอกจากจะเป็นการตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนยังทำให้ “เกิดความคิดเชื่อมโยง” หรือ “เกิดแรงกระตุ้นให้ชาวบ้าน ได้เล่าเรื่องราวต่างๆ” รวมทั้งมี “การมองทิศทางการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง” ดังนั้น เป้าหมายของการตั้งโจทย์คือ สิ่งที่ชาวบ้านอยากให้ เป็น อยากให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เช่น จะลดปัญหายาเสพติด ในชุมชนได้อย่างไร หรือจะทำอะไรให้ครอบครัวอบอุ่นเข้มแข็ง และพัฒนาไปสู่การ “จัดทำฐานข้อมูลครอบครัวชุมชน”

2) เวทีนำเสนอผลการสำรวจสภาพการณ์ครอบครัวของท้องถิ่น

การจัดเวทีนำเสนอผลการสำรวจสภาพการณ์ทั้งผลการสำรวจสภาพการณ์เด็กและเยาวชน (Child Watch) และการสำรวจสภาพการณ์ครอบครัว (Family Watch) ระดับท้องถิ่น ทำให้คนในชุมชนสามารถวิเคราะห์สภาพชุมชน และปัญหาที่แท้จริงที่เกิดขึ้น โดยทั่วไปอาจมีหลายประการ อาทิการอาศัยความรู้อันพื้นฐาน เกี่ยวกับชุมชน กระแสสังคม การเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่ได้ศึกษาไว้ ทำให้เกิดการลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งการเชื่อมโยงความสำคัญของปัญหาอย่างเป็นระบบ ซึ่งต้องอาศัยประสบการณ์และความรู้ในการเชื่อมโยงเชิงประเด็น ทั้งนี้ ในบางกรณีอาจจะเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ เข้ามาร่วมด้วย

แนวคิดการนำข้อมูลมาเป็นฐานการพัฒนาแนวทางหรือโครงการการพัฒนาครอบครัวให้เข้มแข็งขึ้น ถือเป็นจุดการเปลี่ยนที่สำคัญและส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์การเลี้ยงดูลูกหลานของครอบครัวซึ่งพบว่า “...แนวทางการพัฒนาที่จะได้ประโยชน์และสอดคล้องกับความต้องการของครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำความรู้จัก และเข้าใจ โดยเฉพาะสภาพปัญหาของท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจริง...” (นายเฉลิม อภิวัต, ประธานชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยา, เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...ตอนเริ่มต้นการจัดเวทีนำเสนอข้อมูลเพื่อให้เกิดการตระหนักถึงปัญหาของของครอบครัวในเทศบาลเมืองอโยธยานี้ ถ้าเราจะจัดกันอย่างไรดี ถ้าที่ประชุมเสนอว่า จัดเล็กๆ ผมก็จะไปติดต่อที่โรงเรียนวัดใหญ่ไชยมงคลแต่ถ้าเราอยากให้ใครต่อใครได้ความรู้ ได้เข้ามาร่วมด้วยอาจต้องใช้สถานที่อย่างของเทศบาล หรือที่วัด..”

(อาจารย์เฉลิม อภิวัต, ประธานชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

หรือดังคำกล่าวของอาจารย์บุญส่ง ดีบุรี ที่กล่าวไว้ว่า ใน เวทีระดมความคิดและถอดบทเรียนจากโครงการ “ครอบครัวเข้มแข็ง อโยธยาน่าอยู่”

“...ทุกครอบครัวที่คัดเลือกเข้ามาร่วมโครงการ ต่างก็ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงดูลูกและหลาน หรือบางบ้านอาจไม่ใช่ครอบครัวที่สมบูรณ์ พ่อตาย แม่ไม่อยู่แต่ถ้าสามารถเลี้ยงลูกได้เป็นคนดี อยู่ในกรอบ ซึ่งกรอบที่พูดถึงนี้อาจดีบ้างไม่ดีบ้าง แต่ถ้าไม่เดือดร้อนใครก็เป็นพอ...โครงการครอบครัวต้นแบบอโยธยาที่จะจัดขึ้นนั้น ถ้าจะให้มันง่เล้าเรื่องครอบครัวตนเองคงจะไม่ได้อะไร แต่ทางเราให้โจทย์ให้การบ้านกับครอบครัวที่มาว่าจากสภาพปัญหา วิถีชีวิตของครอบครัวที่พบเห็นในชุมชนในชีวิตประจำวัน มีอะไรบ้างที่เรา หรือครอบครัวได้เห็น ได้เรียนรู้และนำมาปรับใช้...”

(นางบุญส่ง ดีบุรี, สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยา
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...เหมือนตอนที่ทำแผนชุมชน ถ้าเราได้วิเคราะห์ ได้พิจารณา ร่วมกันในหลายๆ ชุมชน จะเห็นว่าการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้พูดคุย ได้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันก็จะทำให้ได้ความรู้ที่เป็นของจริง ข้อมูลชุมชนทั้งเรื่องครอบครัว วัฒนธรรม ประเพณี สิ่งแวดล้อมและอื่นๆ ถือเป็นทรัพยากรของชุมชน ที่เราน่าจะเอามาเป็นฐานในการพัฒนาได้ เพราะถ้าพัฒนาแล้วเรามองเฉพาะตัวเงิน พอเงินหมด งบไม่มีก็ทำอะไรต่อไปไม่ได้...”

(นางอวยพร สัมมาพะระ, สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...อยากให้ทางชมรมและทางคณะทำงานวางแผนและเสนอความต้องการมาเลย เพราะเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวเป็นเรื่องที่หัวหน้าให้ความสนใจอยู่แล้ว..”

(นางจันทร์เพ็ญ ลอยแก้ว, หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 9 พฤศจิกายน 2553)

3) เวทีประชาคมเพื่อการแก้ปัญหาและการพัฒนาของท้องถิ่น

สำหรับการวิเคราะห์ของปัญหาหรือสาเหตุของปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเวทีประชาคมเพื่อการแก้ปัญหาและการพัฒนาของท้องถิ่นทั้งสองพื้นที่ พบว่า คนในท้องถิ่นได้ลำดับความคิด ความสำคัญของปัญหาว่าอะไรที่สามารถแก้ไขได้ และอะไรที่ไม่สามารถแก้ไขได้ และต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจในการแก้ไขปัญหา นั้น อาทิ

“...โครงสร้างครอบครัวที่เปลี่ยนไป ครอบครัวต้องอยู่ในภาวะที่ยากลำบากมากขึ้น บทบาทของท้องถิ่นที่จะช่วยเหลือครอบครัวเป็นเรื่องที่จำเป็น และหลายๆ หน่วยงานต่างให้ความช่วยเหลือ มีแนวทางการช่วยเหลือและส่วนใหญ่เป็นเรื่องสวัสดิการครอบครัว”

(นางจันทร์เพ็ญ ลอยแก้ว, หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 9 พฤศจิกายน 2553)

“...เมื่อก่อนลูกเยอะแม่เลี้ยงได้ แต่พอโตขึ้นไปทำงานข้างนอก พอมีลูกก็เอากลับมาฝากแม่เลี้ยง กลายเป็นพี่เลี้ยงเด็ก ซึ่งเป็นเด็กจริงๆ เพราะเราไม่ได้มีกำลังเท่าเดิมแล้ว ว่างไล่จับหลานเหมือนตอนลูกก็ไม่ได้ เอาสิ หลายคนก็คิดแบบนี้เพราะเหนื่อยไง หลายชุมชนมีปัญหาอย่างนี้เยอะ...ต้องถามกลับไปว่าครอบครัวแบบไหนถึงจะเหมาะสม ขนาด จำนวน หรือแบบไหน ถึงจะดี..”

(นายสำรวย กองอรุณ, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,
เวทีระดมความคิด, 30 มกราคม 2554)

“..ความต้องการของครอบครัวเอง บางทีพ่อแม่ลูกยังมีปัญหาคนละแบบ แต่เราไม่รู้ว่าจะแก้ที่จุดไหนก่อน บางครั้งเราเริ่มจากเด็ก แล้วหวังว่าเด็กจะไปช่วยแก้ปัญหาครอบครัว บางทีเราก็กินคิดไป..จะรู้อะไรที่จะช่วยให้พ่อแม่สามารถแบ่งเวลาจากชั่วโมงทำงาน มาดูแลลูกบ้าง บางครอบครัวก็ทิ้งลูกหลานไปทำงานในกรุงเทพฯ ไปเลยก็มี”

(นางบุญส่ง ดีบุรี, สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...เวลาที่ต้องพ่อแม่ ลูกจะอยู่ช่วยกันมีน้อย แต่เราจะทำอย่างไรให้เวลาตรงนั้นมันดี ไม่พูดคำ ทะเลาะสามคำ อย่างนี้ฉันก็ไม่อยากอยู่กับเมีย

เพราะอยู่แล้วก็จะชวนทะเลาะ ลูกๆ พอเห็นตัวอย่างที่พ่อแม่ทะเลาะกันก็เอา
อย่าง บางทีก็แข็ง ผู้ใหญ่แข็งอย่างไร เด็กก็แข็งได้เหมือนกัน ...”

(นางบุญส่ง ดีบุรี, สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...นำข้อมูลและความต้องการของชุมชนมาจัดลำดับความสำคัญ
แล้วกำหนดเป็นโครงการหลักในการดำเนินงานของแต่ละชุมชน ที่มีความ
แตกต่างกันไปตามสภาพความเป็นจริงของแต่ละที่ เกิดเป็นความหลากหลาย
และเรื่องราวใหม่ๆ ที่น่าสนใจ “

(นางวนิษา ทองประยูร, เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำตำบลบอบต.หนองปลิง,
เวทีระดมความคิด, 30 มกราคม 2554)

“...ประเด็นปัญหาต่างๆ ที่ถูกเสนอโดยเวทีชุมชน เช่น การดื่มเหล้า
ของคนในครอบครัว การไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนระหว่างพ่อแม่ลูก การ
หย่าร้าง ลูกมีพฤติกรรมเสี่ยง เกเร ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ
กระแสนิยม ความร่วมการไปทำงานต่างพื้นที่ของพ่อแม่ และทอดทิ้ง
ผู้สูงอายุไว้กับลูกหลาน...”

(นายสำรวย กองอรรถ, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,
เวทีระดมความคิด, 30 มกราคม 2554)

เมื่อได้วิเคราะห์และเปิดโอกาสให้ของคนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ข้อมูลต่างๆ ใน
เบื้องต้น ทั้งข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับครอบครัวที่มีอยู่ในชุมชนและภายนอกชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม
ประเพณี ผลผลิตต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งศักยภาพภูมิปัญญา และความรู้ความสามารถของคนใน
ชุมชนแล้ว ผลการสำรวจข้อมูลสภาวะการณ์ครอบครัวในเบื้องต้นนี้ยังได้สะท้อนให้คนในชุมชน
โดยเฉพาะ “ผู้สูงอายุ” “อาสาสมัครชุมชน” ได้เห็นปัญหาและต้องการที่จะแก้ไขปัญหาร่วมกันใน
ชุมชน จึงนำมาสู่ “การทำงานบนฐานข้อมูลสู่แนวทางการปฏิบัติ” โดยการจัดทำโครงการ
เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวขึ้น นอกจากนี้การผลักดันเรื่องการสร้างความเข้มแข็งของ
สถาบันครอบครัว ให้กลายเป็นนโยบายบัญญัติอยู่ในแผนงาน มีการจัดงบประมาณสนับสนุนและเกิด
การดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ให้ประสบความสำเร็จเริ่มจากในระดับท้องถิ่น

นอกจากขั้นตอนการทำงานทั้ง 3 ชั้นแล้ว ผู้วิจัยยังได้การทำงานบนฐานข้อมูล
ร่วมกับภาคีเครือข่ายอื่นๆ โดยนางกรรณิการ์ มหาวิจิตร (ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและ
สิ่งแวดล้อมเทศบาลเมืองโยธยา, สัมภาษณ์, 2554) ได้กล่าวว่า ในช่วง 2-3 ที่ผ่านมาทิศทางการ
ทำงานด้านเด็ก เยาวชน และครอบครัวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก เข้ามา
เป็นที่ปรึกษาทั้งทางด้านวิชาการ และการสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือ “...ทางเทศบาลได้ความร่วมมือ
กับมูลนิธิเครือข่ายครอบครัวในการจัดกิจกรรมครอบครัวที่ช่วยส่งเสริมสถาบันครอบครัวให้เข้มแข็ง
เกิดการรวมกลุ่มครอบครัวในพื้นที่...”

“...ภายใต้ความร่วมมือดังกล่าวที่เห็นได้ชัดๆ ก็เป็นเรื่องการพัฒนา ศูนย์การเรียนรู้ของครอบครัวเกิดการทำกิจกรรมที่ดีๆ มีประโยชน์ร่วมกันภายใน ครอบครัวเล็กๆ ยังได้พัฒนาการเรียนรู้อย่างมีความสุขโดยผ่านกิจกรรมต่างๆ..มี เกมสนุกจากวิทยากรของมูลนิธิฯ การจัดกิจกรรมแนะแนวเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ของครอบครัว ช่วงนั้นเราจัดเสาร์อาทิตย์ อย่างน้อยเราก็ช่วยดึงเด็กให้ห่างจาก ทีวีและเกมคอมพิวเตอร์ ซึ่งกำลังเป็นปัญหาสำคัญของครอบครัวส่วนใหญ่ กิจกรรมที่จัดอบรม

(นางจันทร์เพ็ญ ลอยแก้ว, หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองอโยธยา, เวทีระดมความคิด, 9 พฤศจิกายน 2553)

“...ตัวอย่างเรื่องการรวมกลุ่มของครอบครัว ส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัว ที่สนใจในการฝึกฝนตนเองและบุคคลในครอบครัว อย่างเช่น เข้าวัด นั่งสมาธิ เพื่อให้เกิดความสงบสุข เพราะจะมีการแนะนำว่าการปล่อยวางเป็นจุดเริ่มต้น ของการสร้างรากฐานแห่งความรักและความสุขในครอบครัวชาวบ้านที่เข้าร่วม โครงการได้ประโยชน์ รวมทั้งได้พัฒนาความรู้และทักษะในการดูแลเลี้ยงดูบุตร และจัดการปัญหาภายในครอบครัวได้อย่างเหมาะสม และบางครั้งก็เพื่อ ช่วยเหลือกันและกันได้...”

(นางจันทร์เพ็ญ ลอยแก้ว, หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองอโยธยา, เวทีระดมความคิด, 9 พฤศจิกายน 2553)

นอกจากนี้ การทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่ อย่างเช่น มหาวิทยาลัย ราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โดยเริ่มจากการสำรวจสภาพการณ์เด็กและเยาวชน (Child Watch) และนำข้อมูลมาวิเคราะห์สภาพปัญหา ปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยสร้างของเด็กในเทศบาลเมืองอโยธยา ดังที่ ผศ.จินตนา เวชมี (2554) กล่าวว่า

“...เราเชิญชวนเทศบาล อบต. ที่อยากรู้ว่าเด็กของตนเองเป็นอย่างไร หลายคนอาจสงสัยว่า ทำไมจะไม่รู้จักลูกผม หลานชั้นแต่เป็นการรู้แบบปัจเจก รู้เป็นบ้านบ้าน ซึ่งต่อให้ลูกคุณดีแค่ไหน แต่ถ้าข้างบ้านมันไม่มี คุณไม่มีทางเอา ลูกคุณอยู่หรือคะ...เชื่อไหมว่ามีเพียง 4 อบต. เท่านั้นที่สนใจเรื่องนี้ ซึ่งหนึ่งใน นั้นก็คือ เทศบาลเมืองอโยธยาเมื่อเทศบาลอโยธยาสนใจ อาจารย์ก็จะให้ เครื่องมือเหมือนหมอเวลาจะวัดไข้ก็ต้องมีปรอท วัดหัวใจก็ต้องมีเครื่องวัดต่างๆ นานา เราให้เครื่องมือกับทางเทศบาล โดยให้เทศบาลเป็นคนเก็บข้อมูล เสมือน ให้เทศบาลเป็นคนวัดไข้เอง.เทศบาลก็จะรู้ปัญหาเอง”

(ผศ.จินตนา เวชมี, เวทีระดมความคิด, 23 มกราคม 2554)

“...ถ้ารู้ต้องอยากถามว่าคนในชุมชนรู้ไหม ประการหนึ่ง หลังไหนใคร เป็นอย่างไร แผนที่ชุมชนที่อยู่ในหัวเรามันมีอยู่แล้ว ในที่เราน่าจะทราบ ว่า ตรงไหนมีครอบครัวอบอุ่น หรือ 60 เปอร์เซ็นต์ที่บอก เราหลังไหนใครเป็น อย่างไร หลังไหนเป็นแต่เราจะควรจะทำด้วยเหมือนกันแล้วที่เป็นปัญหา

มากๆ อีก 10 เปอร์เซ็นต์ อยู่ตรงไหน ประการสอง แล้วเราจะทำอย่างไรกับ
ครอบครัวที่มีปัญหาตอนนี้

(ผศ.จินตนา เวชมี, เวทีระดมความคิด, 23 มกราคม 2554)

“...เวลาที่ออกไปทำงานข้างนอก อย่างเป็นทางการไปอบรมแกนนำเรื่องโรคเอดส์
ผมว่ามันก็ช่วยเราได้ทั้งเพิ่มความรู้ บางที่เราก็มั่นอกมั่นใจมากขึ้น อย่างเรื่อง
ที่เราไปรู้แล้วเอามาพัฒนาในอบต. ทุกคนก็ยอมรับ..แต่เหมือนไม่อิน เหมือนเป็น
เรื่องของคนไม่ก็คน แต่ถ้าเราทำให้อย่างน้อยเข้าไปอยู่ในวาระหรือมีจัดประชุม
ของคณะกรรมการ อย่างคณะสปลช.ตำบล ก็มีส่วนทำให้งานหลายเรื่องเกิดขึ้น
คือถ้าเรารับงานมาแล้วเราก็จะเอามาประชุม ให้ช่วยกันคิด..”

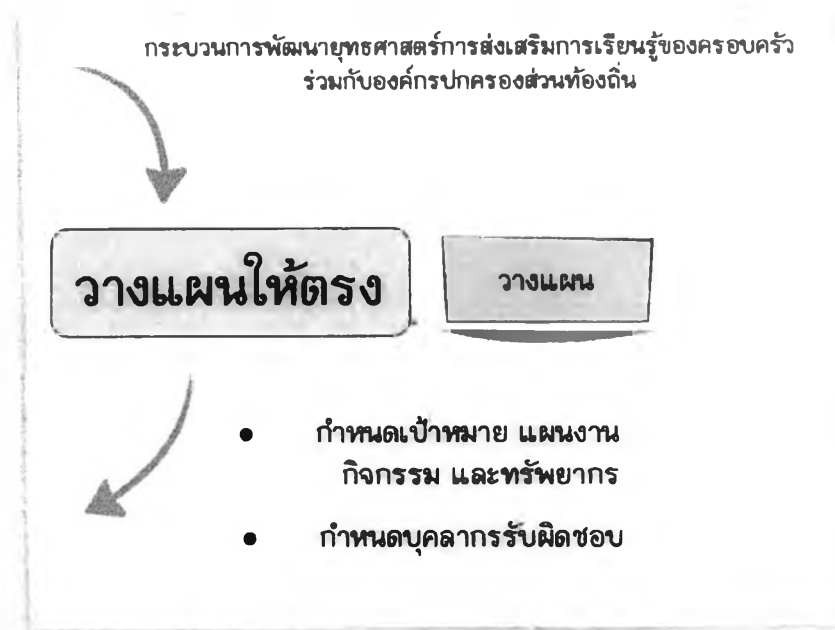
(นายสำรวย กองอรุณ, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,

เวทีระดมความคิด, 30 มกราคม 2554)

จะเห็นได้ว่า จุดเริ่มของการทำงานบนฐานข้อมูลในเริ่มจากการให้ชุมชน ท้องถิ่นได้
ประเมินศักยภาพ ความต้องการและปัญหาด้วยตนเอง จากนั้นเลือกทางเลือกหรือโครงการที่จะช่วย
เยียวยา รักษาปัญหาที่เป็นอยู่ได้ ในขั้นตอนต่างๆเหล่านี้ ยังพบว่ายังเป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน
ของสมาชิกในชุมชน โดยอาจมีผู้คอยกระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ แล้วอาจจะต้อง
ทำหน้าที่ในการสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น แนะนำช่องทางในการหาแหล่งทรัพยากร หรือแหล่งที่ให้การ
สนับสนุนจากภายนอกชุมชน นอกเหนือจากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงาน
การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ โดยมีแกนนำ หรือกลุ่มในชุมชนเป็นกลุ่มทำงาน แต่กลุ่มนี้จะต้องเป็น
กลุ่มบุคคลที่สมาชิกในชุมชนให้การยอมรับ โดยกลุ่มทำงานหรือกลุ่มแกนนำนี้อาจจะเป็นกลุ่มหรือ
องค์กรที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งมีความเหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หรือลักษณะของงานแต่ในกรณี
ที่ชุมชนยังไม่มีกลุ่มองค์กรที่เหมาะสม ก็มีความจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้อง
กับลักษณะของกิจกรรมที่ได้ตั้งไว้

การกำหนดปัญหา ซึ่งเบื้องต้นอาจพบว่าชุมชนมีปัญหาและความต้องการที่
หลากหลาย แต่เมื่อถึงขั้นการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาอาจจะพบว่ามีความจำเป็นที่จะเลือก และ
กำหนดปัญหาที่มีการลำดับความสำคัญของปัญหา โดยพิจารณาจากปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆ เช่น
ความรุนแรงของปัญหา ความยากง่ายในการดำเนินการแก้ไขปัญหา ความเร่งด่วนของปัญหา และ
จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน การนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งในขั้นตอน
นี้จะต้องมีการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในการ
เลือกและกำหนดปัญหา

1.2 ขั้นการ “วางแผนร่วมกัน” ของคนในพื้นที่

กระบวนการพัฒนาศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวในขั้นที่สองคือ “การวางแผนร่วมกัน” ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาของคนในท้องถิ่น โดยในขั้นตอนนี้จะเป็นการกำหนดเป้าหมายของการดำเนินโครงการ การออกแบบแผนงาน กิจกรรม รวมทั้งงบประมาณของท้องถิ่นและบุคลากรผู้รับผิดชอบเพื่อโครงการหรือกิจกรรมนั้นบรรลุเป้าหมาย สามารถแก้ปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นได้นั้น

การกำหนดเป้าหมาย แผนงาน กิจกรรม ทรัพยากร และ บุคลากรผู้รับผิดชอบ มีรายละเอียดดังนี้

การวางแผนและประเมินความต้องการของครอบครัวในท้องถิ่น เพื่อให้คนในท้องถิ่นได้ร่วมกันกำหนดเป้าหมาย ออกแบบกิจกรรม และวางแผนโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการและปัญหา โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครอบครัวในท้องถิ่น

ตัวอย่าง “โครงการครอบครัวเข้มแข็ง อโยธยาน่าอยู่” ที่จัดขึ้นวันที่ 26 มกราคม 2554 ณ โรงแรมอุทงอินน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป้าหมายเพื่อสร้างความรักความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว ให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของสถาบันครอบครัว และเพื่อศึกษาแบบอย่างที่ดีจากครอบครัวต้นแบบ รวมทั้งการส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวและนำไปสู่ “การเป็นครอบครัวที่เข้มแข็ง และอโยธยาน่าอยู่” โดยมีคณะทำงานโครงการนี้คือ สมาชิกสภาผู้สูงอายุ ร่วมกับบุคลากรของเทศบาลเมืองอโยธยา

บทบาทของสภาผู้สูงอายุในการวางแผนทำงานด้านครอบครัวในท้องถิ่นภายใต้แนวคิดของสภาผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยาที่ว่า “สุขภาพ สุขใจเพื่อเป็นหลักชัยของครอบครัว

สังคม” ดังนั้นบทบาทของผู้สูงอายุในการเป็นแกนนำและเชื่อมประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ และเทศบาล โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาครอบครัวของเทศบาลเมืองอโยธยาไปสู่ความเข้มแข็งและอบอุ่นภายใต้โครงการครอบครัวเข้มแข็ง อโยธยาน่าอยู่นี้

การวางแผนและประเมินความต้องการของครอบครัวในท้องถิ่น เพื่อให้คนในท้องถิ่นได้ร่วมกันออกแบบกิจกรรม และวางแผนโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการ และปัญหา โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครอบครัวในท้องถิ่น

“...โครงการอโยธยาน่าอยู่ที่เราทำกันในวันนี้ เป็นรากฐานจริงๆ ของครอบครัวเข้มแข็ง เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องลองคิดว่าถ้าเป็นเรา เมื่อมีปัญหาเราจะทำอย่างไร ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีการยกเคสต่างกันขึ้นมาเรื่องการใช้เวลา เรื่องสัมพันธ์ภาพ หรือจะทำอย่างไรกับลูกที่มีปัญหา เช่นเมื่อลูกมีปัญหา ก็ต้องเหตุผลในการคุยกับลูก หรือเราเองก็ต้องเป็นตัวอย่างที่ดีของลูก...ถ้าเราพ่อแม่เป็นต้นแบบที่ดี ลูกๆ ก็จะเรียนรู้และปฏิบัติตามเหมือนที่พ่อแม่ทำ อย่างเรื่องการเลี้ยงดูพ่อแม่ด้วยความกตัญญูก็จะเป็นวัฒนธรรมต่อเนื่องกันมา ครอบครัวสมัยใหม่มีเวลาน้อย ต้องเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง แต่ใช้ว่าจะต้องละเลย อย่างน้อยควรทำบ้าง...”

(นายณรงค์ ด่านชัยวิโรจน์, นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 23 มกราคม 2554)

“...นอกจากจะรู้ว่าสถาบันครอบครัวมีความสำคัญอย่างไรต่อความเป็นท้องถิ่น ชุมชนแล้ว เป้าหมายของการที่จะพัฒนาครอบครัวให้เข้มแข็งนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่เราต้องมีความรู้เรื่องอะไรบ้าง ตรงไหนที่เรายังไม่รู้ แล้วเราจะรู้ได้อย่างไร..”

(นายณรงค์ ด่านชัยวิโรจน์, นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 23 มกราคม 2554)

“...ผลของการจัดงานครอบครัวเข้มแข็ง ที่ยึดเอาสภาพการณ์ครอบครัวที่เราได้สำรวจมานั้น อย่างน้อยเราก็จะรู้ว่าเราครอบครัวของเราอ่อนตรงไหน ทำให้เรารู้อะไรจะจัดการกับปัญหาได้อย่างไร เพราะการที่เราได้เป็นครอบครัวต้นแบบ ไม่ใช่ที่เราจะไม่มีปัญหา ครอบครัวเรามี แต่เรารู้จักที่จะยอมรับ ปรับตัว และแก้ไขปัญหาวกวนนั้นยังงี้ มีลองผิดลองถูกบ้าง ถ้าเรามานั่งดูประเด็นที่ผลการสำรวจออกมาจริงๆ เราก็มองเห็นว่าปัญหาเกิดจากไม่มีเวลา ถ้าแก้ไขให้เริ่มจากจัดสรรเวลาให้ที่ดี พอมีเวลาอยู่ด้วยกัน การคุยกันก็มากขึ้น ปัญหาที่ค้างอยู่ก็จะหมดไป...”

(นางจันทร์เพ็ญ ลอยแก้ว, หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

บทบาทของเครือข่าย และพลังทางสังคมในการวางแผนทำงานด้านครอบครัว
ของอบต.หนองปลิงในการดำเนินโครงการ “การสร้างสัมพันธภาพในครอบครัว”

“...การสร้างความรักความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก
ในครอบครัวนับเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องร่วมกันหาแนวทางป้องกันและ
แก้ไขปัญหาครอบครัวให้มีความอบอุ่นเข้มแข็ง บทบาทของอสม. นอกจากให้
ความรู้เรื่องส่งเสริมสุขภาพแล้ว เรื่องการส่งเสริมสุขภาพะครอบครัวก็หนึ่งใน
ภารกิจ เพราะถ้าครอบครัวไม่แข็งแรงแล้วชุมชนก็ไม่แข็งแรง”

(นายสำรวย กองอรุณ, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,
สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2553)

“...เราต้องวางแผนกันว่าจะทำอะไรให้ครอบครัวที่ไม่ค่อยมีเวลา ได้
คุยกันมากขึ้น ให้สมาชิกในครอบครัวได้ตระหนักถึงความสำคัญของสถาบัน
ครอบครัว อย่างน้อยก็ให้รู้ให้เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกครอบครัว
บทบาทของสามี ภรรยา บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของลูก ...”

(นางสาววรรณิ ตรีโอสถ, ประธานอาสาสมัครชุมชน อบต.หนองปลิง,
สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2553)

“...การรณรงค์เรื่องโรคเอดส์ที่ทำอยู่อย่างน้อยก็เพื่อส่งเสริมการมีส่วน
รับผิดชอบต่อสังคม เพื่อจะได้ไม่สร้าง”ปัญหาให้กับตนเอง ครอบครัว สังคม
และมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคติดต่อต่างๆ..

(นางสาววรรณิ ตรีโอสถ, ประธานอาสาสมัครชุมชน อบต.หนองปลิง,
สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2553)

ตัวอย่างโครงการ “อโยธยาน่าอยู่” ที่เกิดขึ้นจากการวางแผนร่วมกันของเทศบาลอโยธยา

โครงการ “อโยธยาน่าอยู่”				
ชื่อโครงการ	วัตถุประสงค์/เป้าหมาย	การดำเนินงาน	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	งบประมาณ
กิจกรรมการเรียนรู้สำหรับครอบครัว	เพื่อให้เกิดครอบครัวเข้มแข็ง อโยธยาน่าอยู่ วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทเรียนที่ดีๆ จากครอบครัวต้นแบบของเทศบาลเมืองอโยธยา และเพื่อนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาเป็นยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับเทศบาลเมืองอโยธยา	1) คัดเลือกครอบครัวต้นแบบเพื่อเข้าร่วมกิจกรรม โดยให้ประชาชนผู้สูงอายุเป็นผู้คัดเลือก 2) การจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “วิธีการเลี้ยงดูบุตรหลาน” ของครอบครัวต้นแบบ 3) การนำเสนอแนวทางส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับครอบครัวอื่นๆ ในเทศบาลเมืองอโยธยาต่อไป	1) กองการศึกษาเทศบาลเมืองอโยธยา 2) สมาผู้สูงอายุ 3) หน่วยงานวิชาการจากภายนอก	ได้รับการสนับสนุนจากงบอุดหนุนของเทศบาลฯ และกองทุนสภาผู้สูงอายุ
กิจกรรมอบรมหลักสูตรสำหรับอาสาสมัครช่วยเหลือครอบครัวของศูนย์พัฒนาครอบครัว	เพื่อให้อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน (อสม.) มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการช่วยเหลือให้คำแนะนำสำหรับครอบครัว เป้าหมาย อบรมอาสาสมัครในเขตเทศบาลและผู้ที่เกี่ยวข้อง	1) จัดการฝึกอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน (อสม.) ให้มีความรู้ในการช่วยเหลือเยียวยาครอบครัวที่มีความต้องการได้	1)กองสาธารณสุข 2)สภาผู้สูงอายุ	งบท้องถิ่น (50,000 บาท)
กิจกรรมพัฒนาการศึกษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในศูนย์เด็กเล็ก	เพื่อให้ผู้ปกครองและลูกหลานได้มีโอกาสร่วมกันทำกิจกรรม และยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีให้เด็ก	1) การจัดกิจกรรมทัศนศึกษาด้านธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมให้พ่อแม่ผู้ปกครองและเด็กได้เรียนรู้ร่วมกัน	กองการศึกษา	งบท้องถิ่น (35,000 บาท)
โครงการจัดทำห้องสมุดสำหรับเยาวชนและประชาชน	เพื่อเป็นที่อ่านหนังสือสำหรับเยาวชน ครอบครัวในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนให้เกิดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยได้ตลอดเวลา	1) การจัดซื้อหนังสือและอุปกรณ์สำหรับห้องสมุด	กองการศึกษา	งบท้องถิ่น (60,000 บาท)

ตัวอย่างโครงการ “ส่งเสริมการเรียนรู้ครอบครัว” ที่เกิดขึ้น

จากการวางแผนร่วมกันของอบต.หนองปลิง

โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ครอบครัว				
ชื่อโครงการ	วัตถุประสงค์/เป้าหมาย	การดำเนินงาน	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	งบประมาณ
กิจกรรมรณรงค์เพิ่มสัมพันธภาพในที่ดีครอบครัว	เพื่อให้ครอบครัวที่มาร่วมกิจกรรมได้ตระหนักถึงคุณค่าของการใช้เวลากับครอบครัวให้มีคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์และสามารถนำมาปรับใช้ในครอบครัวตนเองเองได้ และนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว	จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน	1) อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน 2) สำนักงานปลัดอบต.	งบท้องถิ่น (3,000 บาท)
โครงการสนับสนุนศูนย์พัฒนาครอบครัวตำบลหนองปลิง (ศพค.)	เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ครอบครัวอยู่อย่างอบอุ่น	การอบรมพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่อาสาสมัครฯ	อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน	สนับสนุนงบประมาณประจำ 1 ครั้ง (20,000)
โครงการรณรงค์ป้องกันและควบคุมโรคเอดส์	เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนรู้จักป้องกันและควบคุมโรคเอดส์	1) การอบรมให้ความรู้เด็ก เยาวชน และครอบครัวเกี่ยวกับโรคเอดส์ 2) การติดตั้งตู้ถุงยางอนามัย 3) การรณรงค์และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง	1)อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน 2) สำนักงานปลัดอบต.	งบท้องถิ่น (5,000 บาท)

นอกจากโครงการที่ได้ดำเนินการภายใต้ “ฐานข้อมูลเด็กและครอบครัว” ระดับท้องถิ่นแล้ว ทางอบต. หนองปลิงยังได้พัฒนาระบบการคุ้มครองเยาวชน ภายใต้แนวคิดของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยได้นำข้อมูลพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและการใช้เวลาอยู่กับครอบครัว ผนวกกับปัญหาที่ทางท้องถิ่นให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกซึ่งคือ “ปัญหายาเสพติด” โดยทางอาสาสมัครชุมชนร่วมกับทางอบต. ได้ตั้งคณะกรรมการคุ้มครองเด็กระดับตำบลขึ้น โดยตั้ง

หลังจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็โรงเรียน ครูอาจารย์ วัด สถานีนามัย ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการ เฝ้าระวังปัญหาและเร่งให้ “เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล” ได้พัฒนาระบบสร้างภูมิคุ้มกันความเสี่ยงของ เด็กในชุมชน ตลอดจนการขอความร่วมมือไปยังภาคีภายนอกที่เกี่ยวข้องในการเข้ามาจัดกิจกรรม ฟันฟู และเยี่ยมเยียนเด็กกลุ่มเป้าหมาย

“...การประชุมของคณะทำงานชุดนี้เ้ากให้เป็นการช่วยกันระดม ความคิดกัน ให้ช่วยกันแก้ปัญหา และหาแนวทางที่เราอยากให้นำมาช่วยแก้ไขเรื่อง ยาเสพติดนะ..ทางอบต.เองจะรณรงค์ให้มีการช่วยกันดู ตรวจตราสถานที่มั่วสุม ต่างๆ อย่างในหมู่บ้านไหนมากก็ให้ผู้ใหญ่บ้านไปดูหน่อยว่าเปิดปิดก็โมง มีเด็ก เข้าไปไหม..”

“...ทางคณะทำงานสปสช. ที่จะประชุมกันขอให้พิจารณาเรื่องการหา กิจกรรมเข้ามาตอนเด็กๆ ในวันหยุดได้มีอะไรทำ ถ้าเป็นค่ายที่เราต้องดูก่อน ว่า จะเอาใจ ทางวัดจะเอาด้วยไหม ลองไปดูมาก่อนละกัน..”

(นางสาวธนพร เอี่ยมจะโร, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,
สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2553)

สำหรับการวางแผนในการกำหนดเป้าหมาย แผนงาน กิจกรรม และผู้รับผิดชอบของ ทั้งสองพื้นที่ในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับครอบครัวที่ได้กล่าวไปแล้ว ผลจากการ “ใช้ข้อมูลเป็นฐานใน การขับเคลื่อนการพัฒนาครอบครัว” ที่ผ่านมา พบว่า ทั้งสองพื้นที่ได้วางแผนในการเก็บข้อมูลสำหรับ วางแผนการดำเนินโครงการอื่นต่อไป เช่น พื้นที่เทศบาลเมืองอโยธยาได้กำหนดให้ประธานผู้สูงอายุ ของแต่ละชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้สูงอายุที่ไม่มีครอบครัวดูแล หรือถูกทอดทิ้ง บาง รายไม่สามารถรับเงินเบี้ยยังชีพคนชราได้ เนื่องจากขาดหลักฐานหรือไม่สามารถเดินทางมารับได้ด้วย ตนเอง เนื่องจากผู้สูงอายุเหล่านี้อยู่นอกระบบสวัสดิการ และเพื่อให้ระบบสังคมสวัสดิการสามารถเข้าไปช่วยเหลือดูแลได้อย่างทั่วถึง และสำหรับพื้นที่อบต.หนองปลิงพบว่า อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเด็กและครอบครัวในภาวะยากลำบากของชุมชน อาทิ เด็กพิการ และ เด็กที่ควรได้รับการสงเคราะห์ เพราะเด็กเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพและ ได้รับความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน

“...เราให้ความสำคัญเรื่องครอบครัวมาตั้งแต่แรก ดังนั้นการทำงาน แบบครอบครัว โดยให้ความสำคัญกับคนทำงานอย่างเท่าเทียม การมอบหมาย งาน โดยใช้ความสัมพันธ์แบบเพื่อน แบบพี่น้อง ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการ ทำงาน...”

(นางจันทร์เพ็ญ ลอยแก้ว, หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...นายๆ เองพยายามที่จะให้ทุกคนคิดว่าอบต.ไม่ใช่ของนายก อีกไม่กี่เดือนนายกก็หมดวาระแล้ว แต่คนทำงานจริงๆ ต้องยังอยู่ คนในพื้นที่รู้ว่า

คนทำงานคือใคร ไม่ต้องเป็นผู้บังคับได้ ถ้ามีการวางตัว วางแผนกันดีๆ โครงการที่ตั้งใจจะทำก็สำเร็จหมด...ส่วนใหญ่คนทำงานที่นี้ก็เป็นคนพื้นที่ ผู้ใหญ่บ้าน อสม. ต่างก็คิดว่าทำให้ลูกให้หลาน..."

(นางสาวธนพร เอี่ยมจะโร, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,
สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2553)

"...คนแก่อย่างพวกผมต้องทำอะไรให้ลูกหลาน เพราะถ้ารุ่นเราหมดไป แต่ลูกหลานยังอยู่ เพราะที่เราวางแผนช่วยกันทำวันนี้ วันหน้าก็จะกลายเป็นบ้านที่มีฐานที่มั่นคงแข็งแรงในวันข้างหน้าต่อไป..."

(อาจารย์เฉลิม อภิวัต, ประธานชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

จะเห็นได้ว่า การวางแผนของทั้งสองพื้นที่มิใช่แค่เพียงการเตรียมความให้ชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมหรือโครงการใดโครงการหนึ่งสำเร็จเท่านั้น แต่ยังเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ และการปรับตัวของครอบครัวให้สามารถดำรงอยู่ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย เนื่องจากในอนาคตความเป็นสังคมชนบทจะกลายเป็นสังคมเมือง ดังนั้นการสร้าง "ครอบครัว" ให้เป็นเกราะคุ้มกันจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นและต้องวางแผนอย่างรอบคอบ

"...ตัวอย่างเรื่องการวางแผน เริ่มต้นง่ายๆ เลยนะ ถ้าอาจารย์ถามว่าแผนที่ครอบครัวที่อบอุ่นอยู่ตรงไหนบ้าง แผนที่ครอบครัวที่มีโอกาสเสี่ยงอยู่ตรงไหน ถ้าคิดว่าครอบครัวเราดีแล้ว แต่ถ้าข้างบ้านเราไม่ดี เรานอนไม่หลับ หรอกคะ ไปชวนเข้ามาเลยคะ แล้วมานั่งคุยกันว่า ภายใต้เวลาอันจำกัดนี้ เราจะเริ่มที่ตรงไหนก่อน หรือตรงไหนก่อนเพราะอะไร..."

(ผศ.จินตนา เวชมี, เวทีระดมความคิด, 23 มกราคม 2554)

สิ่งสำคัญในขั้นตอนนี้คือ การกำหนดเป้าหมายและภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่างๆ ร่วมกันระหว่างสมาชิกของชุมชน ผู้นำ และหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อีกทั้งการมอบหมายงานให้ตรงกับศักยภาพและความสามารถของบุคคล การกระจายทรัพยากร และการให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่างๆ

1.3 ขั้นการ "ลงมือปฏิบัติ" ตามแผนงาน/โครงการ

การดำเนินกิจกรรมหรือการพัฒนาโครงการภายใต้การวางกรอบแนวคิดการบูรณาการครอบคลุมการแก้ปัญหาและการพัฒนาครอบครัวให้ครบทุกสภะนั้น โดยในขั้นนี้จะเป็นการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการของแต่ละท้องถิ่นตามฐานข้อมูลสภาวการณ์ครอบครัวและการวางแผนร่วมกันของท้องถิ่น

สำหรับกรณีของเทศบาลเมืองอโยธยาได้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญ โดยการจัดตั้งคณะทำงาน เพื่อระดมความคิดให้เกิดแผนงาน กิจกรรม งบประมาณ และกลไกการจัดการที่ยั่งยืนในพื้นที่ โดยให้ความสำคัญในเรื่องการ “ประสานพลัง” ท้องถิ่น วิชาการในการพัฒนาครอบครัว ซึ่งตัวอย่างของโครงการ “ครอบครัวเข้มแข็ง อโยธยาน่าอยู่” นับเป็นโครงการเริ่มต้นที่ได้ทำงานบนฐานข้อมูลของท้องถิ่นในเรื่องครอบครัว การพัฒนาเครื่องมือและตัวชี้วัด และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้เกิดเป็นโครงการการพัฒนาขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

กรณีเทศบาลเมืองอโยธยา

ภายใต้โครงการ “อโยธยาน่าอยู่” สามารถวิเคราะห์และแบ่งสาระสำคัญของกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันออกได้เป็น 4 ด้านได้แก่

(1) กิจกรรมเรียนรู้สำหรับครอบครัว

โครงการ “ครอบครัวเข้มแข็ง อโยธยาน่าอยู่” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทเรียนที่ดีๆ จากครอบครัวต้นแบบของเทศบาลเมืองอโยธยา และเพื่อนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาเป็นยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับเทศบาลเมืองอโยธยา โดยจัดขึ้นในวันที่ 26 มกราคม 2554 ณ โรงแรมอุทองอินน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

“...โครงการครอบครัวเข้มแข็ง อโยธยาน่าอยู่นี้มีเป้าหมายของการนำความรู้และข้อมูลจากชุมชนมาเป็นฐานในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ระดับพื้นที่ เพื่อให้เกิดแนวทางการแก้ปัญหาสังคมโดยเฉพาะเรื่องบ้าน ครอบครัว และชุมชน รวมทั้งคาดว่าน่าจะมีแนวทางพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของคนในพื้นที่ในอนาคต...”

การพัฒนาครอบครัวของเทศบาลเมืองอโยธยาได้วางกรอบคิดเรื่องการบูรณาการ ที่ครอบคลุมมิติการพัฒนาเด็กและเยาวชน มุ่งให้เกิดการวางแผนกิจกรรม และกลไกการจัดการที่ยั่งยืน ในระดับท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาบทเรียนที่ดีๆ จากครอบครัวต้นแบบของเทศบาลเมืองอโยธยา
- 2) เพื่อนำเสนอแนวทางส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับครอบครัวอื่นๆ ในเทศบาลเมืองอโยธยาต่อไป
- 3) เพื่อนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาเป็นยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับเทศบาลอโยธยา

การดำเนินงานโครงการ

สมาชิกที่ประชุมของสภาผู้สูงอายุของเทศบาลเมืองอโยธยาได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ของกองการศึกษาโดยได้กำหนด วัน เวลา และสถานที่ โดยเป้าหมายของจัดโครงการ โดยมีกรดำเนินงานดังนี้

- การนำเสนอสภาวะการณ์เด็ก เยาวชน และครอบครัวของเทศบาลเมืองอโยธยา โดยความร่วมมือกับหน่วยงานวิชาการภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โดยผศ.จินตนา เวชมี ได้นำเสนอผลการสำรวจสภาวะการณ์เด็กและเยาวชนของเทศบาลอโยธยา ร่วมกับผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลสภาวะการณ์ครอบครัวของเทศบาลเมืองอโยธยา

- การแบ่งกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของครอบครัว เพื่อการวิเคราะห์สภาพปัญหาครอบครัว และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “วิธีการเลี้ยงดูบุตรหลาน” ของครอบครัว

“...แต่ละกลุ่มจะต้องการเรียนรู้แนวทางเพื่อจัดการปัญหา และการปรับตัวของครอบครัวต้นแบบในเรื่องการดูแลลูกหลาน การใช้เวลาในครอบครัว การสื่อสารและสัมพันธ์ภาพในครอบครัว การสนับสนุนการเรียนรู้ในครอบครัว และการตั้งกฎกติกาและระเบียบวินัยในครอบครัว...”

(นางจันทร์เพ็ญ ลอยแก้ว, หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 9 พฤศจิกายน 2553)

ผลลัพธ์ที่ได้นอกจากการที่ท้องถิ่นได้ทราบถึงสภาพความต้องการและปัญหาของครอบครัวทางท้องถิ่น แล้วการ “พัฒนาฐานข้อมูลเรื่องเด็ก เยาวชน และครอบครัว” ที่เกิดขึ้นจากการตั้งโจทย์ร่วมกันของท้องถิ่น ทำให้เทศบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทและหน้าที่ที่มีส่วนในการสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวเพื่อก้าวไปสู่ “ชุมชนร่มเย็น อโยธยาเป็นสุข”

โดยในระยะต่อไป ทางเทศบาลเมืองอโยธยาได้วางแผนร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ อาทิ กองงานสาธารณสุข กองการศึกษา ในการจัดทำโครงการ โดยได้นำข้อมูลสภาพการณ์และข้อเสนอแนะแนวทางจากครอบครัว มาเสนอเป็นโครงการ และเพื่อจัดของงบประมาณต่อไป โดยโครงการที่อยู่ในระหว่างการพัฒนาและมีเป้าหมายที่จะดำเนินการให้แล้วเสร็จในปีงบประมาณนี้ ได้แก่

(2) โครงการอบรมหลักสูตรสำหรับอาสาสมัครช่วยเหลือครอบครัวของศูนย์พัฒนาครอบครัว

ผลการสำรวจสภาพการณ์เด็กและครอบครัวได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของครอบครัวที่ผู้สูงอายุถูกทิ้งให้ดูแลเด็ก และเป็นครอบครัวที่ยากลำบาก ดังนั้นการช่วยเหลือเยียวยาอาจขั้นแรกที่จะทำให้ครอบครัวเหล่านี้ได้รับรู้ว่ามีระบบสวัสดิการ ช่วยเหลือเยียวยาครอบครัวในลักษณะนี้

วัตถุประสงค์เพื่อให้อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน (อสม.) มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการช่วยเหลือให้คำแนะนำสำหรับครอบครัว เป้าหมาย อบรมอาสาสมัครในเขตเทศบาล และผู้ที่เกี่ยวข้อง

เป้าหมายเพื่อให้อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน (อสม.) มีความรู้ในการช่วยเหลือเยียวยาครอบครัวที่มีความต้องการพิเศษได้ โดยผู้รับผิดชอบโครงการคือ กองสาธารณสุข ร่วมกับสภาผู้สูงอายุ

(3) กิจกรรมพัฒนาศูนย์ครอบครัวและศูนย์เด็กเล็ก

เป้าหมายของโครงการคือ เพื่อให้ผู้ปกครองและลูกหลานได้มีโอกาสร่วมกันทำกิจกรรม และยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีให้เด็กในการรักษัธรรมเนียมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในศูนย์เด็กเล็ก

การจัดกิจกรรมทัศนศึกษาครั้งนี้ เป็นการการสร้างโอกาสให้พ่อแม่ ผู้ปกครองได้มีเวลาพูดคุยกับลูก ได้เรียนรู้ร่วมกันและใช้เวลาอยู่ร่วม และยังช่วยให้ครอบครัวได้ความรู้ในด้านธรรมเนียมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง โดยผู้รับผิดชอบโครงการคือ กองสาธารณสุข

(4) กิจกรรมส่งเสริมเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน เช่น การปรับปรุงและจัดทำห้องสมุดสำหรับเยาวชนและประชาชน เพื่อให้เป็นที่อ่านหนังสือสำหรับเยาวชน ครอบครัวในท้องถิ่น และเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนให้เกิดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยได้ตลอดเวลา โดยทางกองการศึกษาฯรับหน้าดูแลโครงการ และเทศบาลได้สนับสนุนให้มีการจัดซื้อหนังสือและอุปกรณ์สำหรับห้องสมุด เป็นต้น

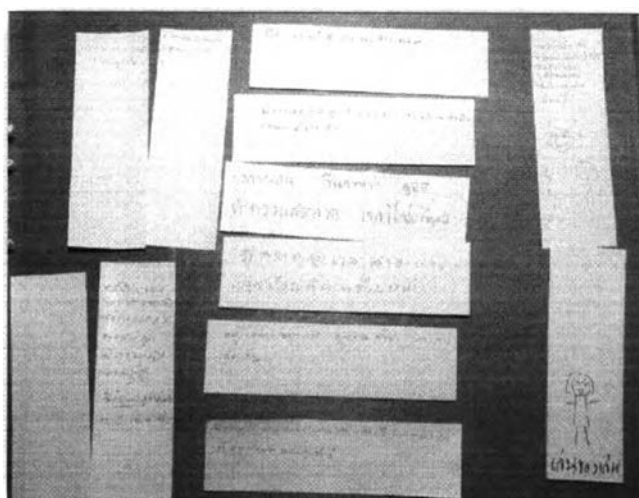
กรณีองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง

โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวของอบต.หนองปลิงสามารถแบ่งสาระสำคัญของกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันออกได้เป็น 3 ด้าน ได้แก่

(1) โครงการที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว หรือกิจกรรม “ครอบครัวสัมพันธ์” นั้นเป็นโครงการที่ได้รับความสนใจของท้องถิ่นเป็นอย่างมาก โดยประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิงได้เสนอให้มีการจัดเวทีนำเสนอข้อมูลผลการสำรวจสถานการณ์ครอบครัวควบคู่กับการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน โดยการจัดเวทีครั้งนี้ “...เพื่อให้ครอบครัวที่มาร่วมกิจกรรมได้ตระหนักถึงคุณค่าของการใช้เวลากับครอบครัวให้มีคุณภาพ และได้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์ๆ ให้สามารถนำมาปรับใช้ในครอบครัวตนเองได้ และนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว...”

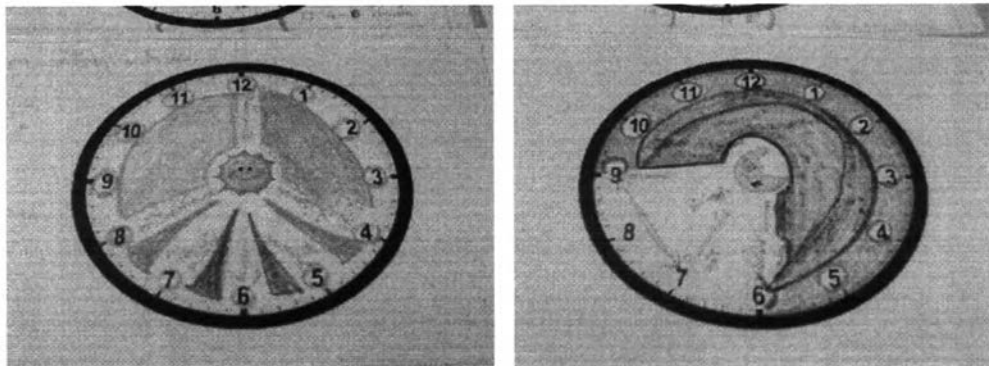
วัตถุประสงค์ในการดำเนินโครงการเพื่อให้ครอบครัวของอบต.หนองปลิงได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เพื่อให้ครอบครัวที่มาร่วมกิจกรรมได้ตระหนักถึงคุณค่าของการใช้เวลากับครอบครัวให้มีคุณภาพ และให้ได้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์และสามารถนำมาปรับใช้ในครอบครัวตนเองได้ และนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว โดยได้ดำเนินการจัดกิจกรรม 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 กิจกรรม การระบุปัญหาครอบครัว โดยครอบครัวที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ตระหนักถึงปัญหาของครอบครัวที่เกิดขึ้นว่า ส่วนใหญ่เกิดขึ้นเพราะ “การไม่มีเวลาให้กัน” ซึ่งนำไปสู่ปัญหา เรื่อง ยาเสพติด รองลงมาคือเรื่องสุขภาพอนามัย ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้ครอบครัวในอบต. เป็นทุกข์

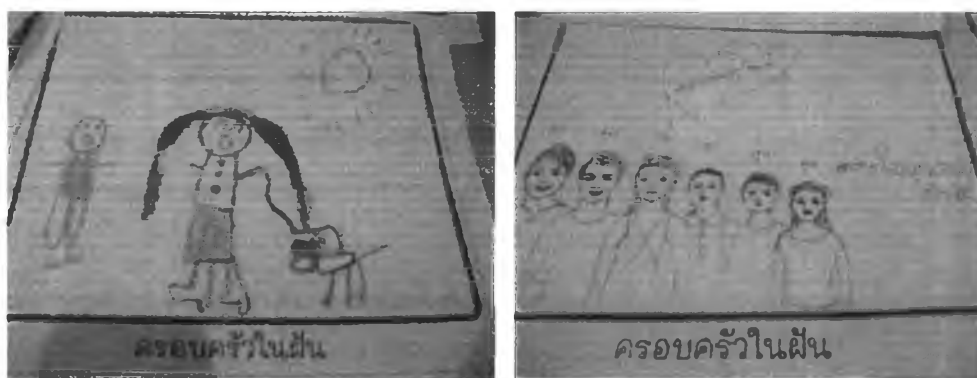

ขั้นที่ 2 กิจกรรมการวาดภาพการใช้เวลาในแต่ละวันของสมาชิกในครอบครัว

และ

ขั้นที่ 3 กิจกรรม “ครอบครัวในฝัน”

ลักษณะครอบครัวที่เข้ามาร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ มีทั้งครอบครัวพ่อ-แม่-ลูก ครอบครัวปู่-ย่า-ตา-ยาย ทวดและหลาน ครอบครัวแม่วัยรุ่นและลูก ครอบครัวญาติมาพร้อมกับหลาน และผู้สูงอายุที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม

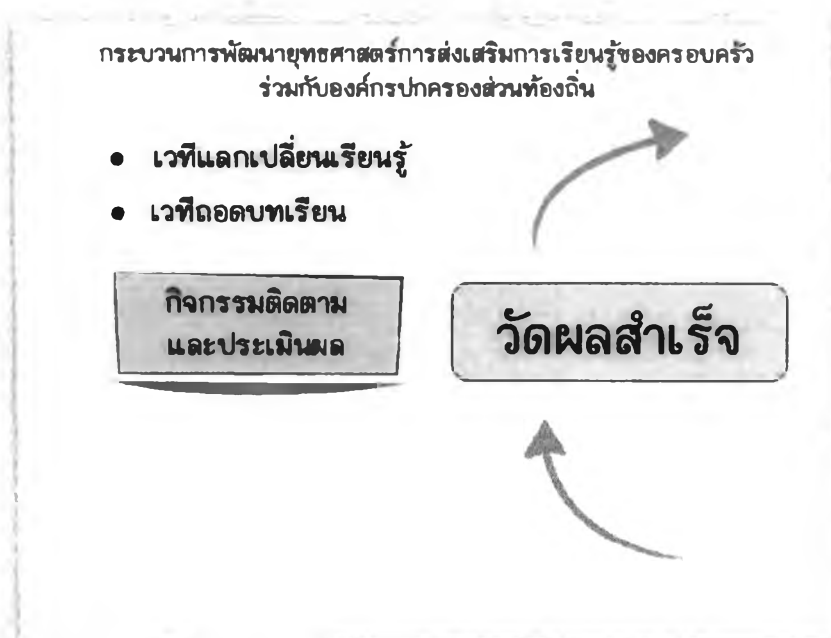
ผลลัพธ์ที่ได้นอกจากการที่ท้องถิ่นได้ทราบถึงสภาพความต้องการและปัญหาของครอบครัวทางท้องถิ่น แล้วการ “พัฒนาฐานข้อมูลเรื่องเด็ก เยาวชน และครอบครัว” ที่เกิดขึ้นจากการตั้งเจตญ์ร่วมกันของท้องถิ่น ทำให้อบต. ได้ตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทและหน้าที่ที่มีส่วนในการสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวเพื่อก้าวไปสู่ท้องถิ่นน่าอยู่

โดยในระยะต่อไป ทางอบต.ได้วางแผนร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ เช่น คณะกรรมการป้องกันการโรคเอดส์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชน ในการพัฒนาโครงการโดยได้นำข้อมูลสภาพการณ์และข้อเสนอแนะแนวทางจากครอบครัว มาเสนอเป็นโครงการ และเพื่อจัดของงบประมาณต่อไป โดยโครงการที่อยู่ระหว่างการพัฒนาและมีเป้าหมายที่จะดำเนินการให้แล้วเสร็จในปีงบประมาณนี้ ได้แก่

(2) โครงการสนับสนุนศูนย์พัฒนาครอบครัวตำบลหนองปลิง (ศพค.) เป้าหมายของโครงการเพื่ออบรมพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่อาสาสมัครอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน เพื่อให้ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือ และเยียวยาเด็ก และครอบครัวเบื้องต้น

(3) โครงการรณรงค์ปัญหาเด็กและเยาวชน เช่นโครงการรณรงค์เพื่อป้องกันและควบคุมโรคเอดส์เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนรู้จักป้องกันและควบคุมโรคเอดส์การอบรมให้ความรู้เด็ก เยาวชน และครอบครัวเกี่ยวกับโรคเอดส์ โดยโครงการนี้ในขั้นต้นได้ดำเนินการขอการติดตั้งตู้ถุยกยอนามัยไว้ตามจุดต่างๆ เช่น ที่สำนักงานของอบต. และได้จัดทำโครงการอบรมความรู้เรื่องเพศศึกษาร่วมกับองค์กร PATH

1.4 ขั้นการ “ติดตามและประเมินผล” เพื่อวัดผลสำเร็จของโครงการ

ในขั้นนี้ ผู้วิจัยได้จัดเวทีถอดบทเรียนเพื่อสรุปผลการทำงาน เพื่อประเมินและติดตามผลการดำเนินงาน โดยมีการสัมภาษณ์ผู้บริหารและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการประเมินสภาพการณ์ปัญหาของครอบครัวในท้องถิ่น

การจัดเวทีถอดบทเรียน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การถอดบทเรียนความสำเร็จของโครงการ พบว่า โครงการครอบครัวเข้มแข็ง อโยธยาน่าอยู่เป็นการเชื่อมโยงความรู้ภายนอกชุมชนกับความรู้ที่มีในท้องถิ่น ผ่านกลุ่มผู้สูงอายุ โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการวิเคราะห์ปัญหา ร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถอยู่รอดได้ในภาวะการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน พบว่า

“...นอกจากการจัดการปัญหาของครอบครัวแล้ว ผลพลอยได้คือ การจัดการปัญหาของชุมชนที่ภายหลังจากการจัดโครงการอะไรก็ตาม ก็เกิดข้อค้นพบว่า มีการผสมความรู้ใหม่ๆ จากข้างนอก จากนักวิชาการ มาผสมกลมกลืนกับ

การเรียนรู้ของคนในเทศบาล...”

(นางจันทร์เพ็ญ ลอยแก้ว, หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...การเรียนรู้ร่วมกันโดยการวิเคราะห์ ร่วมกันหาแนวทางการแก้ไข โดยตั้งโจทย์จากเรื่องใกล้ตัว เรื่องครอบครัวเรื่องเด็ก จะทำให้เกิดแรงจูงใจว่าไม่ทำไม่ได้ เราก็จะร่วมกันวิเคราะห์และหาทางออกจากปัญหาต่างๆ เพื่อให้ครอบครัว และท้องถิ่นชุมชนเราอยู่รอดได้..”

(อาจารย์เฉลิม อภิวัต, ประธานชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

การติดตามผลของโครงการพบว่า เกิดการขับเคลื่อนขยายผลจากระดับท้องถิ่น ไปสู่จังหวัด โดยทางนายกเหล่ากาชาดได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง โดยได้พัฒนาจากกิจกรรม “ครอบครัวเข้มแข็ง อโยธยาน่าอยู่” ซึ่งลักษณะการดำเนินงาน จะทำในลักษณะเป็นการค่ายเรียนรู้ โดยเน้นเนื้อหาการเรียนรู้ครอบครัวคู่คุณธรรมนำไปสู่เศรษฐกิจพอเพียง อย่างน้อยชุมชนละ 2 ครั้ง ต่อปีและจัดอบรมวิทยากรกระบวนการเพื่อพัฒนาแกนนำครอบครัว เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ให้สามารถเป็น แกนนำที่เข้มแข็งและถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนได้ จำนวนชุมชน ละ 3 คน รวม 60 คน จำนวน 2 ครั้ง โดยเน้นเนื้อหาเรื่อง ครอบครัวเรียนรู้ คุณธรรม คู่คุณธรรมนำไปสู่ เศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

“...ตัวอย่างที่อโยธยา ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่ไม่ปัญหา แต่ในระดับ จังหวัดมีปัญหาากกว่านั้น พยายามจัดให้มีกลุ่มเป้าหมายทุกระดับเลย โครงการแรกอาจตั้งเป้าแค่เรื่องการสื่อสารในครอบครัวก่อน เอาพ่อแม่ลูกมาทำค่ายกัน อย่างน้อยให้มีเวลาได้คุยกันอยู่ด้วยกัน ...”

(อาจารย์เฉลิม อภิวัต, ประธานชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...ด้านการพัฒนาครอบครัวที่ผ่านการอบรมจากทางศูนย์เรียนรู้ฯ ซึ่งรูปแบบการเรียนรู้นั้นจะมีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับแต่ละชุมชน สภาพปัญหา ของแต่ละชุมชน และวิถีชีวิต/วัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ โดยหัวใจสำคัญอยู่ที่ กิจกรรมนั้นๆ จะต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องครอบครัว และหยิบยกเอาเรื่อง ครอบครัวมาพูดคุยแลกเปลี่ยน และหาแนวทางในการแก้ไขร่วมกัน เป็นการ สร้างพื้นที่จัดการเรียนรู้ด้านครอบครัวให้ชุมชน...”

(นางสาวธนพร เอี่ยมจะโร, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,
สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2553)

“...จัดเป็นภารกิจสร้างการเรียนรู้สู่ครอบครัวในทุก “ชุมชน” เด็กและเยาวชนทุกคนได้เรียนรู้ด้าน “ครอบครัวศึกษา” อย่างเหมาะสมกับวัย พยายามให้

คนหนุ่มสาว/คู่สมรสให้มีโอกาสเรียนรู้ผ่านกิจกรรมและสื่อต่างๆเพื่อเตรียมพร้อมก่อนตั้งครอบครัว หรือไม่พ่อแม่มีโอกาสเรียนรู้เพื่อพัฒนาลูก พัฒนาดนและความสัมพันธ์ ตามวัย ต่อเนื่อง ตลอดวงจรชีวิต มีเวทีให้ครอบครัวได้สื่อสารแลกเปลี่ยนกันในชุมชนรวมทั้งการผลักดันให้เกิดมาตรการทางสังคม ระเบียบข้อบังคับ สวัสดิการชุมชน และขยายพื้นที่สร้างสรรค์ จำกัดพื้นที่ไม่สร้างสรรค์ให้เอื้อต่อการสร้างครอบครัวเข้มแข็งในชุมชน และตำบล...”

(นางจันทร์เพ็ญ ลอยแก้ว, หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

สำหรับการประเมินผลการดำเนินงาน มีประเด็นที่น่าสนใจจากเวทีถอดบทเรียนในพื้นที่ อาทิ ประเด็นเรื่องความเป็นได้ของโครงการในลักษณะนี้รวมทั้งการกระตุ้นให้เกิดโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ครอบครัวในอนาคต พบว่า “...ถ้าเราเริ่มจากปัญหาใกล้ตัว จากความต้องการของคนในชุมชน หรือคนกลุ่มหนึ่งโดยอาจมีกลุ่มชาวบ้านกลุ่มหนึ่งเป็นแกนนำทำงาน ก็จะทำให้เหมือนมีจุดเริ่ม อย่างให้รางวัลครอบครัวต้นแบบ เหมือนมีคนจุดประกายว่าปีหน้าครอบครัวเราต้องได้อีก หรือเราจะทำอย่างไรให้ครอบครัวในชุมชนได้เยอะ..”

“...ผมคิดว่า เราเห็นแล้วลูกหลานของเราทำบุญต่อกับบาตรน้อย พ่อแม่ก็ไม่ค่อยมีเวลา แต่อย่าลืมว่าอยุธยาเป็นเมืองที่มีวัดเยอะมาก ดังนั้นถ้าเราคิดจากฐานข้อมูลตรงนี้แล้วคิดเป็นแบบสำรวจการไปวัดของเด็กและครอบครัวก็น่าจะดี อาจรบกวนให้ที่ประชุมช่วยกันคิดประเด็นแล้วทางผู้วิจัยอาจช่วยออกแบบมาให้เราหน่อยจะได้หรือไม่...”

(อาจารย์เฉลิม อภิวัต, ประธานชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...ข้อมูลที่เรามา อีกหน่อยถ้าเราจะทำโครงการอะไร เราก็จะใช้ตรงนี้เป็นฐานข้อมูล อย่างที่พี่วรรณีไปทำโครงการของอส. หมอว่านอกจากเรื่องโรคเอดส์ที่เราทำกันอยู่แล้ว ถ้าเราทำโครงการ “ครอบครัว...” ก็น่าจะสอดคล้องกัน คืออย่างน้อยเราก็มีข้อมูลเป็นฐานตั้งไว้ก่อน...”

(นางวนิษา ทองประยูร, เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำตำบล,
สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...อย่างโครงการที่เสนอกันมา เราก็ทำกันได้แต่เราก็อยากได้งบจากภายนอกมาช่วยด้วย อย่างที่เราได้มาทุกครั้งก็อาศัยเครือข่ายคนทำงาน อย่างที่น้อย หมอ พี่วรรณีไปดึงคนข้างนอกเข้ามา ...แต่การที่เราสร้างให้มีฐานข้อมูลเป็นของเราเอง เราจะพูดได้ง่ายขึ้น ง่ายๆ คืออย่างน้อยขึ้นต้นโครงการก็ไม่เหมือนคนอื่น ๆ ละ มันก็ดูน่าสนใจดี

(นางสาวธนพร เอี่ยมจะโร, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,
สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2553)

สำหรับในเรื่องของความพึงพอใจของโครงการ พบว่า

“...พ่อก็ถามจากพี่น้องอยู่ว่าชาวบ้านเค้าว่าอย่างไรกันบ้าง ผู้ใหญ่บ้าน (หมู่ 2) เขาก็ว่าดี..เหมือนเราก็ออยู่กันมาแบบนี้ เลี้ยงลูกหลานกันมาจะว่าตาม อัดภาพก็ได้นะ แต่พอมาทำกิจกรรมอย่างเรื่อง “วาดนาฬิกา” อะไรนั่น เห็นน้อง (นางสาวนพพัชร์ สุนทรวาริ) ที่ออฟฟิตพี่บอกว่าดีมากเลย รู้ว่า วันๆ เราใช้เวลาไปกับเรื่องอะไรบ้าง ...”

(นางสาวธนพร เอี่ยมจะโร, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,
สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2553)

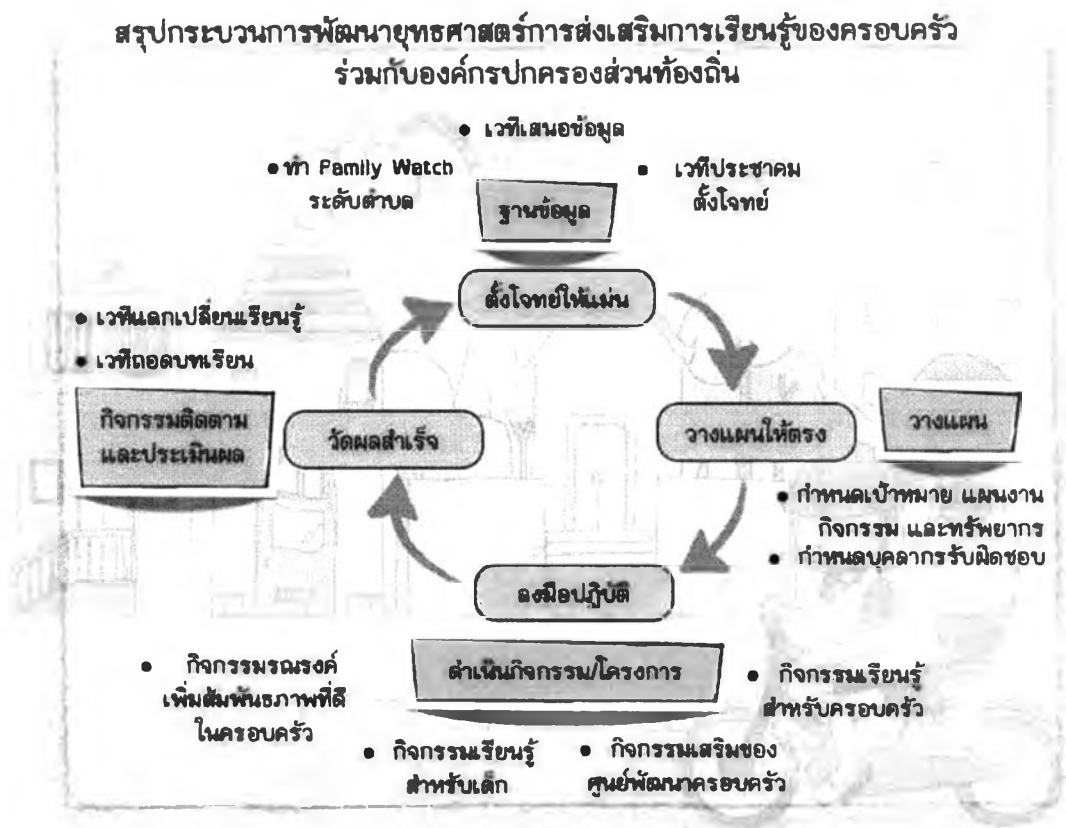
“...อะไรก็ตามที่มาช่วยทำให้ชาวบ้านได้อยู่กับลูกกับหลานได้มากขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นกีฬา เป็นกิจกรรม พี่ว่าชาวบ้านก็ชอบหมด เรื่องอะไรที่ทำให้ลูกหลาน ช่วยเหลือเยียวยาครอบครัวก็น่าสนใจนะ...”

(นางจันทร์เพ็ญ ลอยแก้ว, หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

นอกจากนี้ ความเป็นได้ในการพัฒนา โดย “อาศัยข้อมูลเป็นฐานการขับเคลื่อนและแก้ปัญหา” อาทิ แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยนั้นมีเสียงสะท้อนจากชุมชนที่กล่าวว่า “...การที่คนนอกเข้ามาร่วมทำวิจัย มาช่วยคิดมากระตุ้น มาช่วยมองบางที่ก็ทำให้เรามองเห็นปัญหาของชุมชนเราชัดขึ้น..” “...ข้อมูลที่เรารู้มันมีประโยชน์มาก อย่างแบบสอบถามแต่ละข้อแค่เราเอาออกมาเรียงและปฏิบัติ พัฒนาเป็นกิจกรรมง่ายๆ ในอนาคตจะดีมาก”

การติดตามและประเมินผลซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อดูปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องแก้ไข โครงการและกิจกรรมต่างๆ ดำเนินไปตามแผนงานที่กำหนดไว้หรือไม่ ในขั้นตอนนี้สมาชิกของชุมชนยังมีส่วนร่วม และเป็นผู้ดำเนินการติดตามและประเมินผลโครงการ ดังนั้นจำเป็นเช่นกันที่กลุ่มติดตามและประเมินผล จะได้รับการฝึกอบรมความรู้และเทคนิคในการติดตามและประเมินผลอย่างง่ายๆ จากผู้วิจัยก่อนที่จะปฏิบัติงานเพื่อความเหมาะสม อาจมีการจัดตั้งกลุ่มติดตามและประเมินผลกลุ่มใหม่ขึ้นอีกกลุ่มหนึ่งก็ได้ เพื่อทำหน้าที่นี้โดยเฉพาะ

สรุปผลกระบวนการจัดทำยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน

สรุป การพัฒนาการศึกษากระบวนการจัดทำยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (1) ขั้นตอนการตั้งใจทีย่ระบุปัญหา เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้ประเมินศักยภาพ ความต้องการและปัญหาของท้องถิ่นด้วยตนเองและสามารถจัดทำ “ฐานข้อมูล” ในเรื่องนั้นๆ ได้ ตัวอย่างจากงานวิจัยชิ้นนี้ได้พบว่าการสำรวจสภาพการณ์ครอบครัว (Family Watch) การจัดเวทีนำเสนอข้อมูล และเวทีประชาคมนับเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ท้องถิ่นสามารถ “ตั้งใจทีย่ได้อย่างแม่นยำขึ้น” และเมื่อท้องถิ่นได้ใจทีย่ที่แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ (2) ขั้นตอนการวางแผน เพื่อให้ใจทีย่หรือปัญหาในเรื่องนั้นๆ ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า ท้องถิ่นและเครือข่ายต่างๆ ที่เห็นความสำคัญของปัญหาก็จะร่วมกันวางแผนการกำหนดเป้าหมาย แผนงาน กิจกรรม ทรัพยากรและบุคลากร ที่สอดคล้องกับความต้องการและปัญหา และนำไปสู่ (3) ขั้นตอนลงมือปฏิบัติ ดำเนินกิจกรรมหรือโครงการตามกรอบเวลาและกรอบงบประมาณที่ได้วางแผนไว้ และเมื่อดำเนินกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว ขั้นสุดท้ายคือ (4) ขั้นตอนการติดตามและประเมินผล นี่เป็นขั้นที่สำคัญและจำเป็นมาก เพราะท้องถิ่นจะได้ทราบว่า โครงการหรือกิจกรรมตอบสนองความต้องการหรือช่วยแก้ปัญหาที่ได้ระบุไว้หรือไม่ โดยขั้นตอนนี้อาจมีการประเมินความพึงพอใจ ประเมินความสำเร็จที่เกิดขึ้น โดยอาศัยเวทีถอดบทเรียนและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในท้องถิ่น และนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุง พัฒนาและกำหนดใจทีย่การพัฒนาท้องถิ่นใหม่ต่อไป

ตอนที่ 2 การนำเสนอยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กระบวนการพัฒนายุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัว สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นเป็นกระบวนการลงมือปฏิบัติร่วมกันของคนในชุมชน เครือข่ายภาคีต่างๆ และบุคลากรท้องถิ่น โดยกระบวนการดังกล่าวได้ดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์ผู้ว่าราชการจังหวัด นายกเหล่ากาชาด ผู้นำท้องถิ่น ร่วมกับการจัดเวทีระดมความคิด และเวทีถอดบทเรียนในพื้นที่ ดังรายละเอียดนี้

ครั้งที่	บันทึกตารางเวลาการลงพื้นที่	
	เทศบาลเมืองโยธยา	อบต.หนองปลิง
1	7 ก.ย. 53 ลงพื้นที่ แนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำงานในพื้นที่ร่วมกับคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองโยธยา	7 ก.ย. 53 ลงพื้นที่ แนะนำตัว ชี้แจงการทำงานในพื้นที่ในเวทีประชุมคณะทำงานและเจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน
2	26 ก.ย. 53 สัมภาษณ์ข้อมูลชุมชน	19 ก.ย. 53 จัดกิจกรรม “ครอบครัวสัมพันธ์” เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในครอบครัว และสามารถวิเคราะห์สภาพปัญหาครอบครัวของตนเองได้ และการเก็บข้อมูลแบบสำรวจสภาวะการณ์ครอบครัว
3	3 ต.ค. 53 วางแผนการเก็บข้อมูลสำรวจสภาวะการณ์ครอบครัวร่วมกับคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองโยธยา และบุคลากรของเทศบาลเมืองโยธยา	9 พ.ย. 53 คืนข้อมูลสภาวะการณ์ครอบครัว พร้อมทั้งตั้งโจทย์ปัญหาของครอบครัวและพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ครอบครัวของอบต.หนองปลิง ร่วมกับเจ้าหน้าที่และบุคลากรในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง
	9 พ.ย. 53 การจัดเวทีคืนข้อมูลสภาวะการณ์ครอบครัวและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างความตระหนัก และให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาครอบครัวในพื้นที่ พร้อมทั้งพัฒนาโครงการเกี่ยวกับครอบครัว	
	13 ธ.ค. 53 การวางแผนเพื่อดำเนินงานโครงการการประชุม	13 ธ.ค. 53 การจัดเวทีคืนข้อมูลสภาวะการณ์และ 12 ม.ค. 54 วางแผนการพัฒนาแนวทางการ

	คณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยา		ส่งเสริมการเรียนรู้ครอบครัวของอบต.หนองปลิง ร่วมกับคณะทำงานป้องกันโรคเอดส์ของชุมชนและเจ้าหน้าที่อาสาสมัครชุมชน
26 ม.ค. 54	การดำเนินโครงการ “ครอบครัวเข้มแข็ง อโยธยาน่าอยู่”	30 ม.ค. 54	การดำเนินโครงการ “ครอบครัวเข้มแข็ง”
7 ก.พ. 54	เวทีถอดบทเรียนและประเมินโครงการ	7 ก.พ. 54	เวทีถอดบทเรียนและประเมินโครงการ

นอกจากการทำงานร่วมกับพื้นที่เพื่อดำเนินการร่วมกับท้องถิ่นในการพัฒนายุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับท้องถิ่นแล้วนั้น ผู้วิจัยยังได้มีโอกาสเข้าไปร่วมสังเกตการณ์กิจกรรมที่ท้องถิ่นดำเนินการอีกหลายกิจกรรม อาทิ

- การร่วมสังเกตการณ์ในกิจกรรมการเปิด “พื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็กและครอบครัว” เนื่องในวันเด็กแห่งชาติ (8 มกราคม 2554) และได้พิธีเปิด “บ้านหลังเลิกเรียน” ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาพร้อมทั้งสัมภาษณ์ผู้ว่าราชการจังหวัดพบว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดที่ให้ความสำคัญเรื่องเด็ก เยาวชนและครอบครัว โดยทางจังหวัดมีแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก เยาวชน และครอบครัวที่เป็นรูปธรรม อาทิ การเปิดจวนผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นพื้นที่การเรียนรู้สำหรับเด็กและครอบครัว ภายใต้แนวคิด “บ้านหลังเลิกเรียน” นับเป็นการส่งเสริมพื้นที่กิจกรรมสำหรับครอบครัว ให้พ่อแม่ลูก ผู้ปกครอง ผู้สูงอายุได้มีโอกาสในการทำกิจกรรมร่วมกันได้อย่างสะดวก มีพื้นที่ที่หลากหลายเพื่อจะสามารถตอบสนองความต้องการของครอบครัวที่มีปัญหาและข้อจำกัดที่แตกต่างกันได้

- การร่วมสังเกตการณ์กิจกรรมการดำเนินงาน “โครงการท้องถิ่นน่าอยู่” ของเทศบาลเมืองอโยธยา โดยผู้วิจัยได้เข้าร่วมรับฟังการบรรยายสรุปผลการดำเนินงานของทางเทศบาลอโยธยาที่ได้นำเสนอโครงการพัฒนาของท้องถิ่นให้คณะทำงาน International evaluation ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2554

- การร่วมสังเกตการณ์กิจกรรม “วันเด็กแห่งชาติ” ในพื้นที่อบต. หนองปลิง และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กระบวนการทำงานในพื้นที่ดังที่ได้กล่าวมานี้สามารถสรุปเป็นยุทธศาสตร์หลักๆ ที่ท้องถิ่นได้มองเห็นร่วมกับทั้ง 2 พื้นที่ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัว

- ยุทธศาสตร์เรียนรู้เพื่อเท่าทันความเปลี่ยนแปลง

ครอบครัวจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ต้องได้การพัฒนาศักยภาพให้สามารถดำรงความเป็นครอบครัวได้ในสังคมที่พึงประสงค์ในทศวรรษหน้าพึงเป็น “สังคมแห่งการเรียนรู้ อยู่อย่างรู้เท่าทัน

วิถีพอเพียง” ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับแนวโน้มในทศวรรษหน้าที่จะเต็มไปด้วยกระแสการเปลี่ยนแปลง และความไม่แน่นอนต่างๆ ที่มีพลวัตสูงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง เทคโนโลยี ฯลฯ ดังคำกล่าวของอาจารย์เฉลิม อภิวัตน์ ประธานชมรมผู้สูงอายุของเทศบาลโยธยา (สัมภาษณ์, 2554) ที่กล่าวว่า “...ทุกวันนี้ที่บ้านเมืองเรามีปัญหา เป็นเพราะเราขาดความรู้ที่เท่าทัน ทำให้ไม่รู้ว่าจะอะไรจริงอะไรเท็จ มั่วๆ ไปหมด อย่างเต็มที่ อาจตามความเร็วของการพัฒนาเทคโนโลยีได้ แต่ไม่เท่าทัน ถ้าทันก็ไม่อย่างนี้ ปัญหาต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น...” ซึ่งสอดคล้องกับกับคำพูดของผศ. จินตนา เวชมี (เวทีระดมความคิด, 2554) ที่ได้กล่าวถึงการจัดทำฐานข้อมูลที่สามารถตอบสนองต่อการแก้ปัญหาต่างๆ ได้ “..อาจารย์ว่าท้องถิ่นจำเป็นต้องรู้ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง การเตรียมความพร้อมรับมือกับปัญหาเป็นสิ่งที่ดี แต่ท้องถิ่นจะรับมืออย่างไร ถ้าขาดข้อมูลก็ทำอะไรไม่ได้ อย่างที่อาจารย์เคยมาชวนทำ Child Watch ระดับตำบลก็เพราะเราเห็นว่าอีกหน่อยปัญหาเด็กในอยุธยาจะรุนแรงขึ้น หมายความว่า แต่ละคดีละโหดขึ้น แต่ถามคนเป็นพ่อแม่ หรือท้องถิ่นรู้ไหมว่าเพราะอะไร ตอบเลยว่าไม่รู้ ... การที่เรามีข้อมูลในมือ การจะแก้ปัญหาอะไรมันก็ง่าย เพราะเรารู้ทันปัญหา..”

การทำให้ครอบครัวมีเรียนรู้เท่าทัน และมีคุณภาพนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ท้องถิ่นต้องเข้ามามีส่วนร่วมช่วยให้พ่อแม่เกิดความรู้สึกที่ดีด้วยความสัมพันธ์ที่ดีงาม รัก ให้คำปรึกษา ความอบอุ่น เป็นมิตรกับลูก อ่อนโยนและมีจิตใจดีและในขณะเดียวกันก็ต้องรักลูกอย่างมีปัญญาด้วย ไม่ใช่รักจากความรู้สึกของตนฝ่ายเดียว การรักลูกแบบมีปัญญาคือ จะต้องเข้าใจถึงธรรมชาติของเขา ด้านที่เป็นธรรมชาติของชีวิตที่ลูกจะต้องพัฒนาอยู่กับความเป็นจริงของสังคม

“..เราทุกคนต่างก็เกิดมาในครอบครัวเหมือนกันแต่ทำไมบางครอบครัวดูจะมี “คุณภาพ” มากกว่าครอบครัวอื่น บางครอบครัวพ่อแม่ลูก มีลักษณะคล้ายบุคคลแปลกหน้าที่ถูกจับมารวมอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน บางครอบครัวมีแต่ความไม่เข้าใจ ขัดแย้งกันตลอด อยู่ใกล้กันแต่กาย แต่ใจห่างกันสุดขีด แต่บางครอบครัว แม้จะทะเลาะกันบ้าง แต่ก็ยังดูรักใคร่กันดี เหล่านี้ล้วนเป็นโจทย์สำคัญของการส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวต่อไป...”

(นางวาสนี ฝิว่อง, นายกเหล่ากาชาดจังหวัดพระนครศรีอยุธยา,
เวทีระดมความคิด, 26 มกราคม 2554)

“..ความสามารถของเด็กๆสมัยนี้ในเรื่องความรู้เท่าทันเทคโนโลยีที่ไม่เป็นห่วงเลย ป้าห้วงก็แต่เด็กๆ จะสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ไหม เราอยากให้เด็ก เก่ง ดี มีสุข แล้วรัฐหรือท้องถิ่นมีนโยบายอะไรที่จะทำให้ไปถึงตรงนี้ ...อาจมีบ้างที่เห็นสอนในโรงเรียน

แต่ชีวิตจริงละ การรู้ที่เท่าทันคือ การที่เราต้องมีความรู้ที่มากพอ ที่จะสามารถเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ต่างๆ ได้ และเลือกความรู้มาใช้ให้เหมาะสม มาจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เข้ากระทบกระเทือน..”

(นางบุญส่ง ดีบุรี, สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอยุธยา,
เวทีระดมความคิด, 26 มกราคม 2554)

ดังนั้นการสร้างและพัฒนาสาระความรู้ กระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อความทันสมัย สอดคล้องกับวิถีชีวิต เน้นการเรียนรู้ทางเลือกหรือการศึกษาทางเลือก และการเชื่อมต่อยุทธศาสตร์ตั้งแต่การเรียนรู้ในระดับอนุบาลจนถึงชั้นอุดมศึกษา การเชื่อมต่อการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ทั้งการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน การเรียนรู้นอกโรงเรียน และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย รวมถึงการเปิดพื้นที่การเรียนรู้ การสร้างโอกาสทางการศึกษาในยุคใหม่ และผลักดันให้เกิดขับเคลื่อนเรื่องการศึกษาทางเลือกหลากหลาย ทั้งนี้โดยกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับภาควิชาการ ภาคในท้องถิ่นร่วมกับขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การเรียนรู้เท่าทัน

นอกจากนี้ แนวคิดการสร้างท้องถิ่นแห่งการเรียนรู้ ภายใต้การส่งเสริมเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต ก็นับเป็นเป้าหมายของการพัฒนายุทธศาสตร์การเรียนรู้ที่เท่าทันที่ท้องถิ่นจำเป็นต้องพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานให้มีสื่อสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ เท่าทัน รวมทั้งการส่งเสริมประชาคมและเครือข่ายการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ดังคำกล่าวของอาจารย์เฉลิม อภิวาท (สัมภาษณ์, 2554) ที่กล่าวว่า “...ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพกายดี ไม่ได้หมายถึงร่างกายเท่านั้น ก็ยังรวมถึงสติปัญญาที่เท่าทันต่อความทันสมัยต่างๆ ผู้สูงอายุต้องปรับวิถีคิดให้ยอมรับและต้องคิดว่าจะเป็นการส่งเสริมให้คนรุ่นหนุ่มๆ สาวๆ ได้ทำสิ่งที่ตั้งงามมากขึ้น เหมือนที่บอกว่าถ้ามีสุขภาพกายดี สุขภาพจิตดี ก็จะเป็นหลักชัยของครอบครัวและสังคมได้ ..” นั่นก็หมายความว่า เป้าหมายของยุทธศาสตร์การเรียนรู้ นอกจากนี้การเน้นการพัฒนาเด็กเป็นสำคัญแล้ว การมุ่งพัฒนาผู้สูงอายุ รวมทั้งสมาชิกในครอบครัวให้มีคุณลักษณะที่สามารถ รู้เท่าทัน และสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปลอดภัยในโลกที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงนี้ ดังนั้น การเสริมสร้างการรู้เท่าทันให้ครอบครัวก็น่าจะเป็นภูมิคุ้มกันชีวิต และเป็นพื้นฐานต่อการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ชีวิตในด้านต่างๆ ของเด็กและครอบครัวในอนาคตด้วย

- ยุทธศาสตร์พื้นที่สร้างสรรค์สำหรับครอบครัว

แนวทางการผลักดันฐานคิดเรื่องพื้นที่สร้างสรรค์ทางสังคมสำหรับเด็ก เยาวชน ครอบครัวและผู้สูงอายุที่สืบเนื่องมาจากปัญหาต่างๆ ที่รุนแรง ส่งผลให้เกิดการผลักดันและจัดสรรพื้นที่ทางสังคมโดยอภท. ตระหนักว่าเป็นพันธกิจใหม่ที่จัดทำเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน และการส่งเสริมการสร้างและสนับสนุนให้เกิดพื้นที่ต่างๆ ที่ประชาชนในแต่ละช่วงวัย แต่ละเพศของ

ท้องถิ่นได้มาใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น สวนสาธารณะ สนามกีฬาของโรงเรียน ลานวัด ศูนย์เยาวชน ห้องสมุดประจำหมู่บ้าน เป็นต้น และ

แนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน รวมทั้งการสนับสนุนของพลังเครือข่ายเด็กและเยาวชน ครอบครัวในพื้นที่ ชี้ให้เห็นว่า “ต้องการสร้างพื้นที่ที่มีส่วนร่วมและส่งเสริมให้คนในครอบครัวได้ร่วมกันเรียนรู้ เปิดใจ พุดคุย และพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ โดยพื้นที่ทางสังคมสำหรับครอบครัวมีหลายรูปแบบ อาทิ

แนวคิดพื้นที่หรือสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ศูนย์เยาวชนประจำหมู่บ้าน อบต. เทศบาล ที่มีมิติพื้นที่เรียนรู้ พื้นที่สร้างสรรค์ พื้นที่ปลอดภัย พื้นที่ส่วนร่วม มีหลายเสียงสะท้อนในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาต้องพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับครอบครัว อาทิ

“...อยุธยาที่มีความได้เปรียบในหลายๆ พื้นที่ เพราะทุกๆ ที่มีประวัติศาสตร์ ครอบครัวในอยุธยาซึกก็ครอบครัวที่สอนให้ลูกๆ รู้จักท้องถิ่นตัวเองดีพอ แต่จะว่าเฉพาะครอบครัวอย่างเดียวยังคงไม่ได้ เพราะเราเองก็ไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องนี้..ตอนนี้ถึงเวลาที่เราต้องร่วมกันตระหนักแล้วว่า การที่ครอบครัวไม่มีเวลาให้กัน ไม่มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกันก็เพราะ ครอบครัวไม่มีที่จะไป...”

(นายเฉลิม อภิวิาท, ประธานชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอยุธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...แนวคิดของท่านนายกฯ ที่ต้องการทำอยุธยาให้น่าอยู่นั้น โครงการที่ทางกองงานที่รับผิดชอบและวางแผนที่จะต้องเร่งเขียนโครงการเสนอท่านนายกเพื่อขอตั้งงบคือ การสร้างพื้นที่เรียนรู้สำหรับทุกช่วงวัยในเทศบาล เพราะปีหน้าอาคารสำนักจะถูกย้ายไปอีกตึกหนึ่ง อาคารนี้จะว่างลง ท่านนายกเองก็อยากให้คนในอยุธยาได้มีที่ที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน..”

(นางจันทร์เพ็ญ ลอยแก้ว, หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองอยุธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...ไม่แน่ใจว่า ที่บ้านป่า. ชุมชนบ้านเตาอิฐจะเรียกว่าเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ได้หรือไม่ แต่อยากให้ไปดูธรรมชาติของคนสองวัย คือรุ่นปู่ย่าตายาย มาทำกิจกรรม และหอบลูกหอบหลานมาทำกิจกรรมด้วย ทุกคนมีความสุข วันที่ท่านผู้ว่ามาเปิดป้าย ท่านยังบอกอีกว่าน่าจะรวมกันทำ เช่น เอาชุมชนนี้ไปจับกับชุมชนโน้น ตั้งเหมือนที่บ้านป่าขึ้นมาอีก ท่านบอกว่าจังหวัดเราต้องพื้นที่สำหรับครอบครัวแบบนี้เยอะมาก..”

(นางอวยพร สัมมาพะระ, สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอยุธยา,
เวทีระดมความคิด, 26 มกราคม 2554)

นอกจากนี้ คนในพื้นที่ยังมีความต้องการพื้นที่กายภาพที่เกิดขึ้นเป็นบางช่วงในลักษณะเป็นกิจกรรม โครงการโดยพื้นที่ดังกล่าวนี้อาจเป็นพื้นที่ทางความคิดหรือพื้นที่เชิงปฏิบัติการ ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้โดยไม่จำกัดเวลา และสถานที่ แต่มีจุดเน้นหรือเป้าหมายร่วมกันที่จะมุ่งให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม การเคลื่อนไหวทางความคิดหรือกิจกรรมเพื่อทำบางสิ่งบางอย่างให้ครอบครัว ดังคำกล่าวของนายสำราญ กองอรรถ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิงที่เสนอแนะว่า “..เวลาผมไปอบรมข้างนอกแล้วรู้สึกว่ามันดี น่าจะเอามาใช้ได้ ผมก็จะมาเล่าให้คณะกรรมการฯ ฟังนะ ถ้าปลัดเอาด้วย อสม.เอาด้วย ผมก็เดินหน้าต่อเลย..อย่างโครงการที่เห็นเรื่องรณรงค์เรื่องโรคเอดส์ ชาวบ้านเริ่มเห็นแล้วว่ามันไม่ใช่ปัญหาแค่ของคนเป็นนะ แต่เป็นปัญหาของครอบครัวที่มีคนเป็นเอดส์อยู่ด้วย ท้องถิ่นต้องเข้ามาช่วยด้วย อย่างตอนจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องโรคเอดส์ ชาวบ้านเขาก็บอกว่าก็ได้รู้อะไรหลายอย่าง บางเรื่องก็ไม่เคยรู้ หรือเชื่อผิดๆ มาโดยตลอด...พอเราจัดกิจกรรมที่สอดแทรกความรู้ ชาวบ้านที่เข้าใจเขาก็จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม...”

“...หรือโครงการครอบครัวสัมพันธ์ที่ทำร่วมกัน ชาวบ้านจะเห็นปัญหา ร่วมกัน ทุกที่ต่างคนต่างคิด คิดว่าบ้านตัวเองมีปัญหาแต่พอมารู้ว่าบ้านอื่นเขาคิดกันยังไง วันนั้นเราเห็นตรงกันว่าปัญหาหาเสพติด และการไม่มีเวลาให้กันใช้ใหม่ ถ้าถามว่าแต่ละครอบครัวรู้ไหมว่าเป็นปัญหา ทุกครอบครัวรู้ แต่จะอย่างไร เสียงสะท้อนจากหลายๆ บ้านผมว่าทางท้องถิ่นจะมารับได้ง่ายกว่านะ..เป็นเหมือนพื้นที่เรียนรู้ร่วมกันของชาวบ้าน และพื้นที่สาธารณะที่จะแสดงเจตจำนงความต้องการของตนเอง.”

(นายสำราญ กองอรรถ, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

ความเห็นของประธานสภาอบต.หนองปลิงได้สอดคล้องกับความเห็นของปลัดอบต.หนองปลิงที่กล่าวถึงผลของการจัดกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ที่ผ่านมาว่า “...วันนั้นมีผู้ใหญ่บ้านบ้าน 2 เข้าด้วย เขาบอกเลยว่าปัญหาครอบครัวจริงๆ มันอยู่ที่การที่ไม่มีเวลา แล้วคนในครอบครัวต่างก็ไม่ได้ให้ความสำคัญว่าจะแก้อย่างไร เพราะทุกคนต้องทำงาน อย่างครอบครัวที่มา เราก็เห็นว่าเป็นครอบครัวสองวัย คือมีแต่แก่ๆ กับหลาน บางคนเป็นเหลนด้วยซ้ำ...ทุกคนเห็นปัญหาว่าถ้าปล่อยไว้แบบนี้คงไม่ได้..พี่ว่าการโครงการแบบนี้บ่อยๆ ก็ดีนะ อย่างน้อยให้คนที่เขาเหมือนมีหัวอกเดียวกันมารับรู้ปัญหากัน แต่ว่าเราต้องมีเป้าชัดๆ ว่าเราอยากให้อะไรหรือโครงการเข้าไปแก้ปัญหาคือครอบครัวไหน...” (นางสาวธนพร เอี่ยมจะโร, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง, เวทีระดมความคิด, 13 ธันวาคม 2553)

พื้นที่สร้างสรรค์ของครอบครัวที่ทางท้องถิ่นเคยได้ดำเนินการมา เช่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เวทีประชุมสัมมนา พื้นที่ในคอลัมน์วารสารหรือข่าวประชาสัมพันธ์ของทางเทศบาลหรืออบต. รวมทั้งพื้นที่ในหนังสือพิมพ์ของจังหวัด สื่อท้องถิ่น พื้นที่จัดแรลลี่ครอบครัว เป็นต้น และสำหรับในอนาคตท้องถิ่นสามารถพัฒนาพื้นที่ทางเทคโนโลยีเข้ามาช่วย สร้างเป็นพื้นที่เสมือน เช่น

พื้นที่ในรายการวิทยุชุมชน หรือเว็บไซต์หมู่บ้านชุมชน ฯลฯ

ตัวอย่างการดำเนินยุทธศาสตร์พื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็ก เยาวชน และครอบครัวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ้างอิงจากคำสัมภาษณ์ของผู้ว่าราชการจังหวัดที่ให้ไว้ในวันเด็กแห่งชาติปีที่ผ่านมา (2554) ความว่า

“...ปีนี้เป็นปีที่นโยบายของรัฐบาลก็ดี นโยบายของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็ดี เราให้ความสำคัญแก่เด็กและเยาวชน เราต้องการให้เด็กและเยาวชนของเราเติบโตมาอย่างมีคุณภาพ มีความคิดสร้างสรรค์ สัมกับคำขวัญของ พณฯท่านนายกรัฐมนตรี อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เราเปิดบ้านหลังเรียน โดยโดยใช้จวนผู้ว่าราชการจังหวัด สำนักงานเหล่ากาชาด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งเรือนรับรองจังหวัด ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 70 ไร่ เรา ร่วมกับทุกภาคส่วนทั้งส่วนราชการ ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรการกุศล จัดกิจกรรมให้เด็กมาใช้เวลาวางหลังเลิกเรียน ตั้งแต่ 4 โมงเย็นถึง 1 ทุ่ม เนื่องจากจวนผู้ว่าราชการจังหวัดศรีอยุธยา มีโรงเรียนล้อมรอบ ทุกด้านเป็นโรงเรียน เด็กข้ามถนนเดินมาใช้ประโยชน์ได้ สำหรับเด็กที่อยู่ไกลๆออกไป เรามีจัดรถรางไปรับ เด็กจะมา ทางโรงเรียนแจ้งความประสงค์ว่าจะมีคนมารวมกิจกรรมเท่าไรเราจะจัดไปรับ

ในบ้านหลังเลิกเรียนเราให้บริการเด็กทั้งกีฬา สันทนาการ วิชาการ ความรู้ทั่วไป เช่นเรามีสถานีวิทยุชุมชนให้เด็กจัดรายการวิทยุ มีห้องอินเทอร์เน็ตให้เด็กใช้ค้นคว้าหาความรู้ มีห้องสมุด มีคุณครูมาสอนการบ้าน สอนกีฬา สอนเต้นรำ เต้น B – Boy ปอม ปอมเชียร์ วงโยธวาทิต มีสวนไม้ดอกไม้ประดับให้เด็กได้ศึกษา มีบอนไซ แคนดัส ให้เด็กได้ปลูกสวนครัวตัวเอง ทำกับข้าวกินกัน และทุกวันพุธแรกของเดือนจะมีโครงการถนนเด็กเดินให้เด็กนำเอาผลผลิตของเค้า งานฝีมือ สิ่งที่เค้าคิดว่าขายได้เอามาจำหน่ายให้ผู้ปกครอง และจำหน่ายแลกเปลี่ยนกัน ให้เด็กรู้จักทำมาค้าขาย และการฝึกในบ้านหลังเลิกเรียนทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นอินเทอร์เน็ต กีฬา B – Boy หรืออะไรก็ตามเราจะให้เค้าจัดทีมโดยไม่สังกัดโรงเรียน มาจากโรงเรียนโน่นบ้าง โรงเรียนนี้บ้างมารวมกันเป็นทีม แล้ว 3 เดือนเราจะจัดแข่งขันกัน เพื่อให้เด็กรู้จักความเป็นทีม และเมื่อเข้ามาในบ้านหลังเลิกเรียนที่จวนผู้ว่าราชการจังหวัดจะไม่มีสังกัดเราเป็นเด็กอยุธยาเหมือนกันหมด ทุกคนเข้ามาจัดทีมของตัวเอง มารวมกลุ่มกันมาอะไรกันแล้วทำกิจกรรมร่วมกัน แข่งขันกันเอง เราคิดว่าให้เค้าทำแต่เรื่องดีๆ เรื่องที่เป็นประโยชน์ แล้วเรามีเวทีกลางแบบบ้านหลังเลิกเรียน ส่วนราชการต่างๆ หน่วยงานต่างๆที่คิดว่าจะทำอะไร ให้เด็กสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ตรงนี้ได้เลย ทำให้เด็กได้เลย ตรงนี้จะเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน เป็นพื้นที่สร้างสรรค์กลางเมือง และเด็กจะได้สัมผัสกับส่วนราชการต่างๆรวมทั้งองค์กรการกุศลทั้งหมดด้วยตัวเราเอง ยินดีต้อนรับ...”

(นายวิทยา ผิวผ่อง, ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา,

สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2554)

กิจกรรมวันเด็กแห่งชาติและกิจกรรมการเปิดบ้านหลังเลิกเรียน
ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ยุทธศาสตร์พื้นที่ที่สร้างสรรค์นับเป็นการผลักดันให้เกิดกลไกการทำงานเชิงพื้นที่ที่เป็นแบบบูรณาการทั้งในระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น และระดับชุมชน โดยอาศัยพลังความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน ภาคท้องถิ่น และประชาสังคมมาร่วมกันขับเคลื่อนและเสริมกันในการทำงานในเรื่องต่างๆ โดยเป้าหมายของการพัฒนาตามสภาพปัญหาในพื้นที่ สอดคล้องกับปัญหาและบริบทของความต้องการในท้องถิ่น

- ยุทธศาสตร์เรียนรู้ทักษะชีวิตเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ครอบครัว

แนวโน้มของการเปลี่ยนทางวัฒนธรรม รวมทั้งวิกฤตการณ์ปัญหาต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของเด็กและครอบครัว จำเป็นอย่างยิ่งที่ครอบครัวได้เรียกร้องให้ท้องถิ่น ชุมชนเจ้ามามีส่วนช่วยการเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม ดังคำกล่าวของครอบครัวที่เข้าร่วม “โครงการครอบครัวเข้มแข็ง” ของอบต.หนองปลิง ที่กล่าวว่า “...ความสามารถของพ่อแม่ที่จะช่วยจัดการทั้งชีวิตของลูก และชีวิตครอบครัวได้นั้น พ่อแม่ต้องมีความรู้พอที่จะดำเนินชีวิตอย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ได้..” และ “...กระบวนการที่เราทำร่วมกันในวันนี้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่ใช้ปัญหาในพื้นที่จริงๆ ของจริงๆ สถานการณ์จริงๆ มาร่วมกันแก้ปัญหา ทุกคนที่เข้ามาช่วยกันคิดวิเคราะห์ ต่างก็อาศัยประสบการณ์ของตนเองให้การเลี้ยงลูก

มาตอบ...ทักษะชีวิตของพ่อแม่ ตายายที่ถ่ายทอดผ่านการบอกสอนในการเลี้ยงดูลูกหลานให้ห่างจากยาเสพติด ให้เท่าทันอบายมุขต่างๆ เป็นสิ่งที่เราได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน...” (นางบุญส่ง ดีกรี, สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยา, 2554)

ความต้องการของครอบครัวในเรื่องทักษะและการเรียนรู้ในการจัดการและดูแลชีวิตท่ามกลางสังคมของความหลากหลายทางวัฒนธรรม สิ่งแรกที่ครอบครัวทั้งสองพื้นที่เห็นพ้องต้องกันคือ “ครอบครัวต้องการทักษะเพื่อการเรียนรู้เท่าทันสื่อในด้านต่างๆ ทั้งการรู้เท่าทันสื่อเสียงและสังคมสื่อยุคใหม่”

ดังกล่าวของนางสาววรรณิ ตรีโอสถ เลขานุการสภา อบต.หนองปลิงที่กล่าวว่า “...การใช้เวลาของเด็กกับสื่อแต่ละวันเยอะมาก สื่อที่เด็กได้รับเข้าส่วนใหญ่ก็มีละคร เกม หนังสือการ์ตูน ซึ่งพ่อแม่ไม่มีเวลาอยู่ด้วย ถ้าไม่มีมาตรการอะไรที่จะเฝ้าระวังดูสื่อเสียงพวกนี้ ในอนาคตลูกๆ คงจะแย่” หรือ คำกล่าวของอาจารย์ อภิวิาท ประธานชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยาที่กล่าวว่า “...สื่อต่างๆ มอมเมาเยาวชนเรามาก สื่อที่ดีๆ ที่สร้างสรรค์วัฒนธรรมดีมีน้อย ทำให้เยาวชนเป็นแบบนี้”

ความหลากหลายของช่องทางการสื่อสาร อาทิ Facebook Twitter ส่งผลให้พ่อแม่จำเป็นต้องมีความรู้ ทักษะที่เท่าทันลูกด้วย ดังได้คำกล่าวของนายกเหล่ากาชาดจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้กล่าวว่า “...เด็กสมัยนี้ต่างจากเด็กสมัยก่อนมาก คนยุคใหม่ก็เช่นกัน การที่มีทักษะการรู้สารและเท่าทันสื่อจำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะคนในครอบครัว ผู้ปกครองควรให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวจะได้ตามลูกหลานทัน ช่องว่างระหว่างวัยก็จะลดลง...” ทักษะในเรื่อง “การรู้ทันสาร เท่าทันสื่อ” ให้พ่อแม่ ผู้ปกครองนั้น นับเป็นยุทธศาสตร์ที่มีเป้าหมายในการเพิ่มระดับความสามารถในการเท่าทันเทคนิคของการโฆษณาต่างๆ ได้ โดยพ่อแม่ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ สามารถแยกแยะค่านิยมและค่าเชื่อต่างๆ รวมทั้งการสร้างเชื่อมั่นในการใช้ชีวิตอย่างชาญฉลาดได้

นอกจากนี้ บทบาทของท้องถิ่นที่ในการเฝ้าระวังสื่อ ทั้งกระบวนการผลิตสื่อ และผลกระทบจากสื่อนับเป็นเรื่องที่สำคัญ โดยข้อคิดเห็นที่ได้จากเวทีระดมความคิดของชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยา พบว่า การแก้ปัญหาเรื่องการหนังสือการ์ตูนโป๊ หรือเสพสื่อลามกของเด็กที่ได้ผลนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ปกครอง โรงเรียน วัดในการเฝ้าระวังและท้องถิ่นควรมีมาตรการควบคุมดูแลร้านหนังสือในพื้นที่ห้ามจำหน่ายให้เด็กที่อายุต่ำกว่า 20 ปี

สำหรับปัจจุบันความเสี่ยงจากการดื่มกินอาหารได้กลายเป็นประเด็นที่ห่วงใยของครอบครัวในทั้งสองพื้นที่เป็นอย่างมาก หลายครอบครัวประสบปัญหาในเรื่องการบริโภคเนื่องจากมีวิถีชีวิตที่เร่งรีบ พ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ปลอมลูกหลานอยู่บ้านคนเดียวหลังเลิกเรียน ส่งผลให้เกิดการบริโภคมลภาวะอย่างไม่รู้ตัว โดยนางกรรณิการ์ มหาวิจิตร ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมของเทศบาลเมืองอโยธยาได้กล่าวว่า “...ทุกๆ ปีจำนวนคนป่วยในเรื่องเกี่ยวกับทางเดิน

อาหารจะเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะเด็ก บางบ้านพ่อแม่ไม่อยู่ อยู่แต่พี่กับน้อง กินแต่มาม่าทุกมื้อ.. ภาวะการขาดอาหารถึงแม้ว่าในพื้นที่ไม่ปรากฏแต่ถ้าให้เดินสำรวจบ้านที่ละบ้านก็จะเจอ ที่กินอาหาร ไม่ครบหมู่..และที่เจอเป็นปกติเลยคือ พ่อกินเหล้าตอนเย็น...” ซึ่งสอดคล้องกับพื้นที่อบต. หนองปลิง โดยนางวนิษา ทองประยูร เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำชุมชนได้กล่าวว่า “...พฤติกรรมการดื่มเหล้า ในครอบครัวมีให้เห็นทุกบ้าน อบต. ได้รณรงค์ให้กินน้อยหน้อย ก็ไม่ค่อยได้ผล พี่ว่าถ้าเราชี้ให้พ่อแม่ เห็นไปเลย ว่าถ้าพ่อดื่ม ลูกก็ดื่ม แล้ผลเสียมันมีอะไรบ้าง อย่างน้อยปัญหาครอบครัวที่เกิดจากเหล้าที่ ว่าน่าจะลดลงนะ” นอกจากนี้นโยบายของท้องถิ่นที่สอดคล้องกับมาตรการของภาครัฐในการจัดพื้นที่ ปลอดภัยเหล่านั้น ในบางพื้นที่อาจมีความเข้มงวดแต่บางพื้นที่ก็ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชน

ประเด็นทักษะชีวิตในการรู้เท่าทันการบริโภคที่ได้กล่าวมานี้ ส่งผลให้ครอบครัวต้อง เรียนรู้และปรับตัวไม่ไห้กลายเป็น “เหยื่อของการบริโภค” หรือสิ่งมอมเมา ของฟุ่มเฟือยต่างๆ **โจทย์ สำคัญของครอบครัวเรื่องทักษะการบริโภคอย่างรู้เท่าทัน** คือ “การกินอยู่อย่างเห็นคุณค่า” โดย เป้าหมายคือ เพื่อสร้างเสริมทักษะการเป็นผู้บริโภคที่สามารถหาและใช้ข้อมูลในการตัดสินใจบริโภค สินค้าต่างๆ ได้อย่างเท่าทันกลยุทธ์การตลาด และคำนึงถึงความคุ้มค่ามีมีต่อตนเองและครอบครัว ดัง คำกล่าวของครอบครัวที่เข้าร่วมกิจกรรมของเทศบาลเมืองอโยธยา เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2554 ที่ กล่าวไว้ว่า “...การใช้จ่ายเงินไม่ใช่เป็นเรื่องเฉพาะพ่อแม่เท่านั้นแต่ลูกๆ ควรจะได้รับรู้สถานภาพและ สามารถในการจัดการเงินของครอบครัวด้วย เพื่อที่จะได้เห็นคุณค่าของการบริโภคของใช้ที่จำเป็นต่อ ตัวเอง และครอบครัว”

ยุทธศาสตร์เรียนรู้ทักษะชีวิตเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ครอบครัว จึงมีเป้าหมายให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเกิดการเรียนรู้ที่เท่าทันและฉลาดในการบริโภคที่มากขึ้น โดยโครงการที่ทั้งสองพื้นที่ได้ วางแผนที่จะดำเนินการภายใต้ยุทธศาสตร์นี้ได้แก่ “โครงการจัดทำบัญชีครัวเรือน” “โครงการฉลาด กิน ฉลาดใช้” เป็นต้น

● ยุทธศาสตร์การเสริมพลังเครือข่ายคนทำงานด้านครอบครัว

การผลักดันให้เกิดยุทธศาสตร์กลไกการทำงานเชิงพื้นที่การแบบบูรณาการทั้งใน ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน เป็นต้น ภายใต้แนวคิด “เมืองแห่งการเรียนรู้” ไปจนถึง ระดับชุมชน เพื่อสร้าง “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” จนกระทั่งถึงระดับโรงเรียน ดำเนินยุทธศาสตร์พื้นที่ บูรณาการจึงยังหมายรวมไปถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในฐานะเจ้าของพื้นที่ การเรียนรู้หรือเจ้าของพื้นที่ชีวิต “มีหลายโครงการที่ไปได้ดีเพราะเด็กเข้ามามีส่วนร่วม เป็นเพราะเด็ก จะเป็นคนคิดเอง วางแผนการทำโครงการเอง ในระดับจังหวัด สภาเด็กและเยาวชนมีความเข้มแข็งมา

ภายใต้กระบวนการทำงานของเด็กร่วมกับชุมชน ในพื้นที่เทศบาลอโยธยาได้สะท้อน ภาพของพลังเครือข่ายผู้สูงอายุ กลไกเสริมจากภาคีผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามาร่วมกัน “จัดการ ความรู้ท้องถิ่น” ที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาในท้องถิ่นได้ ดังตัวอย่างของโครงการที่นางจันทร์เพ็ญ

ลอยแก้ว หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองอโยธยาได้กล่าวว่า “...โครงการมัดคุเทศก์น้อยที่ทางเทศบาลจัดขึ้น มีเป้าหมายเพื่อให้เด็กๆ เข้าวัดมากขึ้น ไม่เฉพาะวัดพระ ทางเทศบาลจึงได้เริ่มโครงการโดยให้เด็กไปคุยกับปู่ย่าตายายของตัวเองก่อน แล้วค่อยเอาเรื่องมาเล่าต่อๆ กัน พอวันที่จัดกระบวนการให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลระหว่างกันนะ เด็กๆ ก็เล่าเรื่องราวของชุมชนตัวเองด้วยความภูมิใจ ปู่ย่าตายายก็จะนั่งฟัง ทีนี้พอลงภาคสนามใช้จริงก็ได้พื้นที่วัดใหญ่ที่ทางอาจารย์เฉลิมได้ประสานงานให้ เปิดเป็นพื้นที่ทดลองงานให้เด็ก..” ซึ่งโครงการดังกล่าวนี้ยังได้สร้าง “นักสร้างความรู้รุ่นเยาว์ นักเล่าเรื่องรุ่นใหญ่” สำหรับส่งเสริมการเรียนรู้ให้คนในพื้นที่เทศบาลเมืองอโยธยาอีกด้วย

นอกจากนี้ “การจัดการเครือข่ายระดับท้องถิ่น” โดยอาศัยการเปิดพื้นที่ของอบต. หนองปลิงและวัดมาบพระจันทร์ได้สะท้อนภาพ “การจัดการความรู้เรื่องการรณรงค์เรื่องโรคเอดส์ในครอบครัวอย่างเป็นระบบ” โดยนางสาวธนพร เอี่ยมจะโร ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิงได้กล่าวว่า “เครือข่ายอสม. ของที่นี่เข้มแข็งเพราะการทำงานไม่ได้ทำเฉพาะอสม. เท่านั้นยังดึงพระ ครู เข้ามามีส่วนช่วยในการจัดกิจกรรมต่างๆ คือทำให้เป็นปัญหาร่วม ทุกคนเป็นเจ้าของงาน ตัวอย่างของพิธีกรรมที่ได้อสม. ดีเด่น เพราะกรรมการคงเห็นความเข้มแข็งชุมชนด้วย...”

บทบาทของท้องถิ่นร่วมกับการขับเคลื่อนของภาคเอกชน ได้ส่งผลให้เกิดเครือข่ายคน-ทุนทำงานที่มากขึ้น ดังที่โร ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิงได้กล่าวว่า “...พื้นที่น้อยจะรู้จักคนเยอะ การเชื่อมต่องานที่มาจากพื้นที่น้อยส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมมีทุนนิดหน่อย พอเราทำงานร่วมกันไปซักพัก เขาจะกลับไป แต่ที่นี้ทำอย่างไรดีละ ปัญหาในท้องถิ่นก็ยังมี เราก็เลยคุยกันในวงประชุมว่าท้องถิ่นสนับสนุนงบอุดหนุนเป็นรายปีละกัน จริงๆ เราก็มีงบไม่เยอะ หรอก แต่ถ้าไม่ทำชาวบ้านก็เดือดร้อน บทบาทของอสม. ก็ไปดึงภาคีภายนอกมาช่วยจัดกระบวนการเอง ตัวอย่างก็นั่งเฝ้าเรื่องการรณรงค์เอดส์ในครอบครัว ที่เริ่มจากพื้นที่น้อยดึงวิทยากรจากภายนอกเข้ามาอบรมกระบวนการป้องกันและดูแลตนเอง และครอบครัว ก่อน สุดท้ายก็เป็นเรื่องเป็นราวเกิดเป็นตัวชี้วัดของอบต. พี่เลย...”

จะเห็นได้ว่าเครือข่ายคนทำงาน และทรัพยากรจากภายนอกชุมชนถึงแม้ว่าจะมีจำนวนไม่มากนักและไม่ยั่งยืนแต่ก็สามารถสร้างจุดเริ่มต้นให้เกิดโครงการหรือกิจกรรมดีๆ สำหรับครอบครัวและชุมชนได้

นอกจากการดำเนินยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ครอบครัวแล้ว การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวผ่านทางกลไกคนทำงานภาคสังคมอื่นๆ แล้ว ท้องถิ่นยังสามารถดำเนินการร่วมกันได้ อาทิ การดำเนินยุทธศาสตร์ร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น สื่อต่างๆ เช่น การผลิตต้นเรื่องสื่อร่วมกับสมาคมนักข่าวท้องถิ่น (หนังสือพิมพ์มวลชน) เพื่อสร้างสรรค์สื่อสำหรับเด็กเยาวชน และครอบครัว หรือแม้แต่การขับเคลื่อนงานร่วมกับงานทางด้านส่งเสริมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมร่วมกับองค์กรเอกชน สภาหอการค้าจังหวัด กระทรวงวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทาง

วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ รวมถึงยุทธศาสตร์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาครอบครัวร่วมกับศูนย์ การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ทั้งในเรื่องการจัดการศึกษาเกี่ยวกับครอบครัวทุกรูปแบบทั้งในและ นอกกระบบโรงเรียน รวมทั้งการศึกษาตามอัธยาศัยที่เหมาะสมและอย่างต่อเนื่องตลอด เพื่อสร้าง ยุทธศาสตร์ใหม่เป็น “นวัตกรรมทางสังคม” เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในอนาคต

2) ยุทธศาสตร์การจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผลจากกระบวนการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 2 แห่งในการจัดทำ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งในขั้นตอนการ “ตั้งโจทย์ระบุปัญหา วางแผนร่วมกัน การดำเนินโครงการ/กิจกรรม และการติดตามประเมินผล” รวมทั้งสิ้น 4 ขั้นตอนและการเรียนรู้ในเวทีถอดบทเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของแต่ละพื้นที่ ทำให้ ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นยุทธศาสตร์การจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

● ยุทธศาสตร์การทำงานบนฐานข้อมูลความรู้

กลไกการจัดการนอกระบบราชการที่ทำงานควบคู่กับกลไกภาครัฐการของทั้งพื้นที่ เทศบาลเมืองโยธยาและอบต.หนองปลิงนั้น เห็นได้อย่างชัดเจนในประเด็นเรื่องการมีบทบาทในการ สร้างความรู้ จัดการความรู้ และขับเคลื่อนการเรียนรู้ในลักษณะเครือข่ายต่างๆ ซึ่งมีการขับเคลื่อนที่มี การจัดการความรู้ที่อยู่นอกระบบราชการนอกจากจะเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างภาคส่วนที่ทำงานการ ขยับเคลื่อนยุทธศาสตร์การศึกษาในระบบแล้ว ยังเป็นจุดเชื่อมต่อการจัดการความรู้ทางสังคมไปด้วย

“...กลไกของผู้สูงอายุสามารถจัดการฐานข้อมูลในหลายๆ เรื่องให้ทาง เทศบาลได้ เช่น ข้อมูลเรื่องครอบครัว เด็กพิการ หรือแม้แต่คนที่ไม่มีบัตร ประจำตัวประชาชน และไม่ได้รับการช่วยเหลือจากเทศบาล โดยการสำรวจ ครอบครัวในพื้นที่ชุมชนของตนเอง ทำให้เทศบาลมีข้อมูลในการวางแผนการ พัฒนาโครงการได้อย่างแม่นยำขึ้น..”

(นางปิยสิริ เพียรภักดี ผู้อำนวยการกองคลังเทศบาลเมืองโยธยา,
สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

การดำเนินยุทธศาสตร์ดังกล่าวสามารถจัดการได้หลายลักษณะ อาทิ การผลักดันให้ เกิดเครือข่ายวิจัยและจัดการความรู้ ที่มุ่งกลไกวิจัยและพัฒนา กลไกเครือข่ายการวิจัย รวมถึงกลไก การจัดการความรู้และขยายเครือข่ายการจัดการความรู้เพื่อสร้างองค์ความรู้ จัดการความรู้ และขยาย ผลความรู้ เพื่อขับเคลื่อนการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน การมีสถาบัน จัดการความรู้เพื่อครอบครัวและชุมชน จะผลักดันให้เกิดกลไกจัดการความรู้ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ครอบครัวและชุมชน รวมถึงไปสนับสนุนให้เกิดกลไกการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา นักพัฒนา ครอบครัวและจัดการความรู้เกี่ยวกับครอบครัวทั้งที่เป็นราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาคม ชุมชน เช่น หน่วยจัดการความรู้ด้านเด็กในชุมชน ศูนย์พัฒนาครอบครัวประจำตำบล (ศพค.) ตลอดจนการผลักดันให้เกิดกลไกการจัดการความรู้ในระบบการเรียนรู้ของการศึกษาในระดับต่างๆ

โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา อาทิ การมีสถาบันหรือสาขาวิชาที่เน้นการเรียนรู้เชิง “สหวิทยาการ เพื่อผลิตนักจัดการความรู้เพื่อสังคม” และผลิต “นักพัฒนาครอบครัวในชุมชนท้องถิ่น” ให้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้ครอบครัวในลักษณะ “เพื่อนช่วยเพื่อน” (self help group) เป็นต้น

“...ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาครอบครัวของอบต.หนองปลิงไม่ได้ต้องการแค่นี้เลี้ยงเด็ก เพราะเรามีเด็กเล็กก่อนวัยอนุบาลแค่ 20 คน อัตราครูที่เลี้ยงเด็กเกิน แต่สิ่งที่จะช่วยให้การเลี้ยงดูเด็ก เตรียมเด็กให้มีคุณภาพนั้น อบต. ต้องส่งพี่เลี้ยงเด็กเหล่านี้ไปเรียนรู้ทักษะจากข้างนอกมา แล้วนำมาถ่ายทอดให้พ่อแม่ผู้ปกครองที่มีลูกหลานในวันนี้ด้วย..”

“...เครือข่ายอสม. และกรรมการป้องกันโรคเอดส์ได้วางแผนการเก็บสำรวจข้อมูลเหมือนที่ทำเรื่องครอบครัว..อาจดึงอาจารย์จากมรภ.อยุธยาเข้ามาช่วย...”

(นางสาววรรณิ ตรีโอสถ, เลขานุการสภา อบต.หนองปลิง
สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

นอกจากนี้ การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ดังกล่าว อาจมุ่งที่กิจกรรมจัดการความรู้โดยชุมชนท้องถิ่นเพื่อครอบครัวเช่น การส่งเสริมสนับสนุนให้นักวิจัยในท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นเด็ก พ่อแม่ ผู้สูงอายุ โดยเน้นให้มีกิจกรรม “การรู้จักครอบครัว รู้จักชุมชน” เพื่อนำข้อมูลและปัญหาในชุมชนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

การสนับสนุนให้มีกลไกนักจัดการความรู้ครอบครัวโดยส่งเสริมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มครอบครัวหลากหลายรูปแบบ ภายใต้กิจกรรม “รู้เรา รู้เขา เข้าใจครอบครัว” และพัฒนา “ทักษะการสร้างความรู้ สร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้” ไปสู่การพัฒนาผู้จัดการความรู้โดยคนในท้องถิ่น ซึ่งยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ยังหมายรวมถึง การเสริมพลังครู/ภาคีผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้กระบวนการหรือกลไกเสริมพลังครู สนับสนุนการรวมพลังเครือข่ายครูและภาคีผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการพัฒนาและขยายเครือข่ายครู ผู้รู้ ประชาชนท้องถิ่น ให้เป็นพลังทั้งในแง่ของ “ครูผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น” “นักสร้างความรู้” “นักจัดการความรู้” เพื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กเยาวชน ครอบครัว ชุมชนและเครือข่ายต่างๆ สังคม

“...การตั้งใจและการลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกิดจากผลการสำรวจข้อมูลสถานการณ์ครอบครัว ทำให้เราเชื่อมโยงปัญหาครอบครัวกับเรื่องอื่นๆ ได้มา อย่างเช่นเรื่องการใช้เวลา การสื่อสาร หรือแม้แต่เรื่องพื้นที่สำหรับครอบครัว...ทำให้เรารู้ครอบครัวและชุมชนมากขึ้น...”

(นางสาววรรณิ ตรีโอสถ, เลขานุการสภา อบต.หนองปลิง
สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

การจัดการ “ความรู้ครอบครัว” โดยการพัฒนาเครื่องมือที่จำเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมและการทำวิจัยง่าย ๆ ในชุมชน เน้น “คนในชุมชน” ให้สามารถเป็น “นักคิด” สามารถที่จะระบุปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาในชุมชนของตนเอง นอกจากนี้ การสนับสนุนให้มีการจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกัน เวทีคืนความรู้ คืนข้อมูลที่ไว้วิเคราะห์ สรุปผลแล้วให้แก่ทุกคนในชุมชน และเวทีอื่นๆ และกิจกรรมอื่นๆ ที่ล้วนมีเป้าหมายในการนำไปสู่การสร้างรากฐานของความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อนำไปสู่การสร้างความอบอุ่นในชุมชน

● ยุทธศาสตร์การทำงานเชิงระบบ

เป้าหมายการดำเนินงานมุ่งยุทธศาสตร์การทำงานเชิงระบบ “การพัฒนาโลกและระบบการทำงานในพื้นที่” โดยการมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ในหลักคิด ด้วยสายสัมพันธ์ในครอบครัวและด้วยการมีส่วนร่วมของทุกคน

ผลจากการดำเนินกิจกรรม โครงการต่างๆ ได้สะท้อนภาพแห่งสายใยเอื้ออาทรต่อกัน เกิดพันธะสัญญาใจต่อกันระหว่างคนในชุมชน รวมทั้งการมีมาตรการที่เข้มงวดมากขึ้นจากการลงมติดของคนในชุมชน ทำให้ปัญหาได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบและรวดเร็ว แม้เรื่องครอบครัวที่เป็นเรื่องที่หยั่งรากลึก แต่เราได้เห็นจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และพลังความร่วมมือร่วมใจของชุมชน ทำให้เราเห็นสัญญาณแห่งความอบอุ่นในครอบครัวของพื้นที่ศึกษาปรากฏขึ้นมา

“...นับจากวันนี้ เทศบาลอโยธยาจะเป็นเทศบาลมีเต็มไปด้วยความอบอุ่นและเข้าใจกันของคนในครอบครัว แต่ความสำเร็จจะเกิดขึ้นแบบนี้ไม่ได้ ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้นำท้องถิ่น ชมรมผู้สูงอายุ และบุคลากรของเทศบาล... การวางแผนการทำงานที่ผ่านมา ทางเทศบาลได้เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามาร่วมตั้งโจทย์และออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเอง..”

(นายเฉลิม อภิวาท, ประธานชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...กิจกรรมโครงการที่อยากให้เราในอนาคต ป้าขอบอกว่าเราน่าจะยึดโครงการนี้เป็นแบบอย่าง ที่เริ่มด้วยการวางแผนด้วยกัน เห็นความสำคัญร่วมกัน และเวลาที่เราไปชวนครอบครัวหรือใครมาทำ จะสบายใจ ว่าที่เราทำก็มีคุณค่า...”

(นางอวยพร สัมมาพะณะ, สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...การร่วมกันมองปัญหา และได้กำหนดขอบเขตกิจกรรมครอบครัว นำอยู่อยุธยาเข้มแข็งที่ผ่านมา ที่ได้รับเสียงตอบรับเป็นอย่างดี เพราะพวกเราได้วางแผนกิจกรรม และการที่เราเลือกประเด็นที่ทุกครอบครัวเห็นว่าสำคัญ

เหมือนทุกคนคิดว่าทำเรื่องลูกหลานตัวเอง...”

(นางบุญส่ง ดีบุรี , สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอยุธยา,
เวทีระดมความคิด, 26 มกราคม 2554)

“...การเริ่มต้นด้วยการกำหนดคนทำงาน เป้าหมายโครงการที่ดี ความสำเร็จก็น่าจะอยู่ไม่ไกลนะ ไม่ว่าจะเรื่องไหนก็ตาม ถ้าอบต. และชาวบ้านเห็นความสำคัญร่วมกัน และมาวางแผนร่วมกัน คนทำงานอยู่ตรงไหน แล้วใครรับผิดชอบงานอะไร พี่ว่าไม่ว่าปัญหาอะไรก็น่าจะแก้ได้...ขึ้นอยู่กับว่าเรื่องนั้นต้องใช้เวลานานแค่ไหนเท่านั้นเอง..”

(นางสาวธนพร เอี่ยมจะโร, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,
สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

การวางแผนอย่างเป็นระบบด้วยกลไกในท้องถิ่น นับเป็นเป็นยุทธศาสตร์การทำงานเชิงระบบที่มีพลังต่อการพัฒนาเป็นยุทธศาสตร์ “เขยื้อนภูเขา” หรือ ยุทธศาสตร์ “อปท.” ความพยายามในการขับเคลื่อนเข้าสู่ระดับนโยบาย โดยการกำหนดให้เกิดการเชื่อมประสานงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์กรท้องถิ่น อบต. เทศบาลเมือง ซึ่งที่นับเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีความใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนพื้นฐานมากที่สุด ดังนั้นการใส่ใจในสารทุกข์ดิบของชาวบ้าน ประชาชน ต่างเป็นสิ่งที่จำเป็น

● ยุทธศาสตร์การทำงานแบบพหุภาคี

เป้าหมายของยุทธศาสตร์การทำงานแบบพหุภาคี คือ การทำงานแบบเชื่อมประสานพลังความร่วมมือ พลังความรู้ และพลังใจ โดยการเปิดพื้นที่ให้มีการประชุมเพื่อพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาคีทั้งภายในและภายนอก ตัวอย่างเช่น องค์ความรู้และกลยุทธ์ในการทำงานขับเคลื่อนเพื่อแก้ปัญหาของวิทยากรภายนอก นอกจากนับบทบาทของแกนนำในพื้นที่ที่มีบทบาทในคณะทำงานของทั้งระดับจังหวัด และชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพ หลายพื้นที่สามารถผลักดันโครงการ/กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยหนึ่งในนั้นคือการบรรจุโครงการเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ความน่าอยู่ของชุมชน ทั้งยังมีแนวโน้มที่จะขยายพื้นที่ไปยังบริเวณใกล้เคียง ตัวอย่างของเทศบาลเมืองอยุธยานั้น ประสบความสำเร็จใน “การสร้างชุมชนน่าอยู่ ครอบครัวเข้มแข็ง” นั้นได้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ ต้นแบบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

“...เห็นได้ชัดว่าทางเทศบาลจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ถ้าไม่มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยระดมความคิด ช่วยตั้งโจทย์ เราก็ไม่สามารถมองปัญหาในชุมชนได้อย่างละเอียดหรอก..”

(นายเฉลิม อภิวัต, ประธานชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอยุธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...ความรู้ในเรื่องวิชาการของคนในท้องถิ่นอาจไม่เท่ากับอาจารย์ก็ คน
แก่อายุบ้าง ก็มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องของชุมชนตัวเองมาก การที่มีคนมาศึกษา
พื้นที่ของเราและได้แลกเปลี่ยนความรู้กันแบบนี้ บ้างก็ทำให้เราทั้งคู่ฉลาดขึ้น
ถ้ามีโอกาสได้ทำงานแบบด้วยกันบ่อยๆ มันก็จะกลายเป็นสิ่งที่เราเรียกว่าภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นเอง..”

(นางอวยพร สัมมาพะระ, สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอยุธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...แปลกแต่จริง ที่เรื่องในบ้านต้องให้คนนอกบ้านมาช่วย การที่เราจะ
ทำงานพัฒนาอะไร เหมือนแข่งกับตัวเอง เราจะไม่รู้เลยว่าดีแค่ไหน แต่ถ้ามีคน
มาตั้งเกณฑ์ให้นะ เราสบายเลย ชัดเลยว่าเราอยู่ตรงไหน อย่างข้อมูลที่เราเห็นๆ
ว่า การใช้เวลากับคนในครอบครัวน้อยมาก แต่ทุกครอบครัวก็รู้สึกเวลาแค่นี้
ช้านานพอแล้ว คนในบ้านบอกก็ไม่เชื่อ คนข้างนอกต้องมาช่วยบอกแบบนี้ ...”

(นางบุญส่ง ดีบุรี , สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอยุธยา,
เวทีระดมความคิด, 26 มกราคม 2554)

“...พี่ว่าการที่เรามีเพื่อน มีภาคอื่นๆ เข้ามาทำงาน เหมือนช่วยให้เรา
เก่งขึ้น ต้องพัฒนาศักยภาพนะ อนาคตจะอยู่หนึ่ง ไม่ทำอะไร ก็ได้ แต่คนในหมู่บ้าน
ในชุมชนละ สังคมก็เปลี่ยนไปเรื่อย ความรู้ที่เราต้องการจากภายนอกก็มีเยอะ
เราต้องเลือกและเอามาปรับให้เหมาะกับตัวเรา...”

(นางสาวธนพร เอี่ยมจะโร, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,
สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

● ยุทธศาสตร์การทำงานแบบบูรณาการ

การมองถึงยุทธศาสตร์ที่จะไปต่อยอดองค์ความรู้ของการทำงาน การเชื่อมต่อเชิง
ยุทธศาสตร์ทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น การเชื่อมต่อยุทธศาสตร์ทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับ
ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเรื่องเด็กและเยาวชน เช่นโครงการติดตามสภาวะการณ์เด็กและเยาวชน
(Child Watch) เป็นต้น การเน้นยุทธศาสตร์ที่มีกลุ่มเป้าหมายรับผิดชอบชัดเจน ไม่ทับซ้อน และควร
มีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าจะมุ่งไปทางไหน ด้วยวิธีการอย่างไร เพื่อช่วยในการออกแบบยุทธศาสตร์
ทางการศึกษาที่เหมาะสม การเชื่อมกับภาคการเมืองและกฎหมายเพื่อผลักดันให้เกิดการขานรับเชิง
นโยบายและยุทธศาสตร์ในหน่วยงานและพื้นที่ต่างๆ การทำให้ภาคการเงินการคลังเห็นความสำคัญ
ต่อการลงทุนด้านเด็กและเยาวชน ซึ่งถือเป็นการลงทุนทางสังคมเพื่อสร้างอนาคตให้กับประเทศ

“...การแก้ปัญหาครอบครัวไม่ใช่แก้ที่ความรักความอบอุ่นอย่างเดียว
ถ้าถามว่าหนี้สินมีผลต่อความสุขครอบครัวหรือไม่ สุขภาพทางกาย ไม่มีโรคละ
เกี่ยวหรือเปล่า แสดงว่าการจะทำให้ครอบครัวมีความสุขจึงไม่ใช่เรื่องของกอง

งานใดกองงานหนึ่ง แต่เป็นเรื่องของทุกฝ่าย...”

(นางจันทร์เพ็ญ ลอยแก้ว, หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองไยธยา,
เวทีระดมความคิด, 9 พฤศจิกายน 2553)

“...ข้อมูลครอบครัวที่ได้จากแบบสำรวจครอบครัวนอกจากจะนำมาพัฒนาเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวแล้วที่ว่า ข้อมูลน่าจะสะท้อนปัญหาเด็กในพื้นที่ด้วย ถ้าเรามองปัญหาตั้งแต่ต้นจนว่า ครอบครัวมีปัญหาเพราะอะไรแล้ว ใครบ้างที่ได้รับผลกระทบเมื่อครอบครัวมีปัญหา แบบนี้ที่ว่าถึงจะคุ้มกับที่วิเคราะห์ข้อมูล...”

(นางสาวธนพร เอี่ยมจะโร, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,
สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

ตอนที่ 3 การประเมินสัมฤทธิ์ผลเบื้องต้นของการดำเนินยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สำหรับการประเมินสัมฤทธิ์ผลเบื้องต้น ตลอดจนปัญหาอุปสรรคและปัจจัยความสำเร็จที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและให้ข้อเสนอแนะในการนำยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวไปใช้ในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น โดยมีกรอบการประเมินสัมฤทธิ์ผลเบื้องต้นการดำเนินงานในการพัฒนายุทธศาสตร์การเรียนรู้ของครอบครัวในระดับท้องถิ่นดังนี้

ภาพรวมการพัฒนา ยุทธศาสตร์	ผลต่อกลุ่มเป้าหมาย	ผลต่อการพัฒนาการทำงาน ของอปท.
1) สำนึกความเป็นเจ้าของท้องถิ่น 2) การเรียนรู้การทำงานในลักษณะเครือข่าย 3) การเรียนรู้จากการลงมือทำจริง 4) ภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์ของผู้นำด้านสังคม	1) <u>กลุ่มพ่อแม่</u> : มีทักษะชีวิตในการสอนหรือเลี้ยงดูลูกหลาน 2) <u>กลุ่มผู้สูงอายุ</u> : การเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนดูแลบุตรหลาน 3) <u>กลุ่มพลังขับเคลื่อนภาคสังคมในพื้นที่</u> : การเสริมสร้างพลังความรู้และศักยภาพคนทำงานด้านครอบครัวในพื้นที่	1) การทำงานที่ใช้ข้อมูลเป็นฐานในการขับเคลื่อนและแก้ปัญหา 2) กลไกการทำงานของอปท. และเทศบาลที่เป็นระบบ 3) การใช้ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นฐาน

1) การประเมินสัมฤทธิ์ผลเบื้องต้นของการดำเนินยุทธศาสตร์ในภาพรวม

กระบวนการพัฒนายุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของท้องถิ่นทั้งสองแห่งได้เริ่มต้นจากในการสร้างสำนึกความเป็นเจ้าของท้องถิ่นร่วมกัน โดยการตั้งโจทย์ระบุปัญหา จากนั้นวางแผนการดำเนินและนำไปสู่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน อันเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นรากฐานสำคัญของการที่จะทำให้คนในท้องถิ่น ชุมชนเกิดความหวงแหนและอยากมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ปัญหาท้องถิ่นร่วมกับรัฐ และพัฒนาไปสู่การทำงานท้องถิ่นด้วยตนเอง ดังนั้น บทเรียนที่ได้จากความสำเร็จของโครงการในพื้นที่ที่ศึกษาดังกล่าวในการสร้างการมีส่วนร่วมของเด็ก ครอบครัว และคนในท้องถิ่น จึงสรุปเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จได้ดังนี้

1.1) การสร้างสำนึกความเป็นเจ้าของท้องถิ่น

การสร้างการมีส่วนร่วมของในท้องถิ่นโดยเริ่มต้นจากการปลูกฝังทัศนคติให้คนในท้องถิ่นสำนึกในความเป็นพลเมือง โดยอาศัยสัญลักษณ์ (Symbolic) ร่วมกันของคนในท้องถิ่น ตัวอย่างเช่นโครงการ “ข้าวของพ่อ” “ต้นแบบครอบครัวเข้มแข็ง” ให้เป็นแหล่งรวมพลังของคนในท้องถิ่นที่จะหันมาช่วยกันแก้ไขปัญหาครอบครัวที่เกิดขึ้นในชุมชน ผู้บริหารของเทศบาลฯ จึงได้จัดกิจกรรมหลาย ๆ กิจกรรมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการทั้งกิจกรรมที่ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง

1.2) การเรียนรู้จากการทำงานในลักษณะเครือข่าย

การดำเนินงานของท้องถิ่น สิ่งที่สำคัญก็คือ การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้คนในท้องถิ่นมีความรู้สึกถึงความรับผิดชอบต่อชุมชน โดยเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ไม่ใช่เป็นแค่เรื่องของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ทุกภาคส่วนต้องมีการดำเนินการร่วมกัน ดังนั้น บทเรียนที่ได้รับจากความสำเร็จของโครงการดังกล่าวคือความร่วมมือของประชาชนและกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่มีส่วนร่วมกับเทศบาล อบต.ในการดำเนินโครงการครอบครัวเข้มแข็ง

1.3) การเรียนรู้จากการลงมือทำจริง

การอบรมและให้ความรู้แก่ประชาชน อาจไม่สามารถทำให้ประชาชนในพื้นที่เห็นความสำคัญและเข้าใจถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินโครงการนี้อย่างลึกซึ้ง ดังนั้น ท้องถิ่นจึงได้จัดทำกิจกรรมหลายๆ กิจกรรมขึ้นมา ภายใต้แนวคิด Learning by doing (การเรียนรู้จากการทำจริง) นั่นคือ การให้ประชาชนได้เรียนรู้ถึงความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนร่วมในโครงการโดยการให้ลงมือทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง

1.4) ภาวะผู้นำ และวิสัยทัศน์ของผู้นำ

ผู้บริหารเทศบาล และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทุกภาคส่วนได้เข้าไปมีส่วนร่วมและร่วมมือกับเทศบาลฯ ในการดำเนินโครงการจนประสบความสำเร็จ

เนื่องจากการที่ผู้บริหารของเทศบาลได้เริ่มลงมือทำจริงจัง ทำให้ประชาชนและกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ได้เห็นความตั้งใจจริงของเทศบาล โดยตั้งแต่เริ่มต้นโครงการคนในชุมชนได้ได้ลงมือทำ ย่อมส่งผลให้เกิดความตื่นตัวและตื่นตัว และให้ความสนใจในสิ่งที่เทศบาลกำลังดำเนินการ และด้วยการลงมือทำจริงนี้ ทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นและเห็นความตั้งใจจริงของผู้บริหารเทศบาลฯ ในการที่จะดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นจากการลงมือทำอย่างจริงจังของเทศบาลนี้ ทำให้ประชาชนและกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการเป็นอย่างดี และทำให้โครงการมีความยั่งยืนต่อไป

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่าเกิดแนวทางการทำงานที่ยั่งยืนเป็นรูปธรรม โดยพบว่า ท้องถิ่นสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเอง สามารถตัดสินใจและประเมินความเป็นไปได้ของโครงการ และสามารถนำไปต่อยอดกับโครงการอื่นๆ ได้ ซึ่งทั้งสองพื้นที่ได้ดำเนินการขยายผลโครงการเกี่ยวกับครอบครัวและโครงการอื่นๆ ให้เกิดความยั่งยืนซึ่งปรากฏในแผนการดำเนินงานประจำปีงบประมาณของท้องถิ่น สรุปสาระได้ดังนี้

- (1) โครงการใดๆ ก็ตามต้องเป็นการพัฒนา ตามแนวทางแห่งรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พ.ศ.2540 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับปัจจุบันและอนาคต โดยต้องยึดตามสภาพปัญหาของท้องถิ่น และกำหนดแนวทางที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม
- (2) ยึดหลักว่าด้วยสิทธิชุมชน และคนด้อยโอกาส เช่น การกระจายอำนาจสู่ประชาชน และการลดทอน อำนาจจากศูนย์กลางการพัฒนา
- (3) หลักความเสมอภาค ความเป็นธรรม และความเท่าเทียมกันของคนในสังคม
- (4) เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา หรือคนและชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา
- (5) พัฒนาแนวคิดการพัฒนาเชิงระบบ และการพัฒนาแบบองค์รวม

2) การประเมินสัมฤทธิ์ผลเบื้องต้น เชิงกลุ่มเป้าหมาย

2.1) กลุ่มพ่อแม่

นับเป็นกลุ่มเป้าหมายแรกของการพัฒนายุทธศาสตร์ในครั้งนี้ เนื่องจาก สภาพปัจจุบันที่ได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้พลังการเรียนรู้ของครอบครัวอ่อนแรงลง ส่งผลให้ครอบครัวขาดทักษะความรู้ที่เท่าทัน ดังนั้น ท้องถิ่นในฐานะกลไกหลักในการส่งเสริมและสนับสนุนในครอบครัวได้ทำหน้าที่ จำเป็นต้องพัฒนายุทธศาสตร์ครอบครัวที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของครอบครัว ผลจากการดำเนินโครงการตามยุทธศาสตร์พบว่า คนในชุมชนโดยเฉพาะพ่อแม่เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาครอบครัว โดยมีเสียงสะท้อนจากครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการ “ครอบครัวเข้มแข็ง อโยธยาน่าอยู่” ที่มีเป้าหมายเพื่อให้ครอบครัวในท้องถิ่นได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้

วิธีการดูแลบุตรหลานและการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีให้ครอบครัว ดังเช่นคำกล่าวที่ว่า

“...ถ้าแต่ละชุมชนมีเป้าหมายร่วมกันว่าจะอยู่ด้วยกันอย่างอบอุ่น ความรู้สึกที่เคยโยยหามันก็จะกลับมา คนไทยเมื่อก่อนเวลาลูกออกเรือน แต่งงานไปก็จะอยู่ใกล้ๆ กัน แต่เดี๋ยวนี้เริ่มจากอยู่กันคนละบ้าน เริ่มอยู่กันคนละ จังหวัดอย่างอยู่ในเมืองกับบ้านนอก แค่นี้ก็ทำให้ความสัมพันธ์ครอบครัวแบบเดิม ครอบครัวใหญ่ๆ หายไป ความอบอุ่นก็หายไปด้วย..แต่ถ้าเรากลับมานั่งทบทวนดูนะว่าที่ต้องเป็นแบบนี้เพราะอะไร เหมือนวันนี้ เรารู้ว่าครอบครัวที่เป็นต้นแบบ ไม่จำเป็นต้องมีครบแต่สามารถประสบความสำเร็จได้ เพราะอะไรก็เพราะทุก ครอบครัวให้ออกาสกัน เข้าใจกัน และมีพื้นที่ร่วมเปิดใจแลกเปลี่ยนความทุกข์สุข กัน...”

(นายเฉลิม อภิวัต, ประธานชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอยุธยา,
ระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...ความรู้สึกที่สังคมไทยเป็นสังคมญาติพี่น้อง ไม่ว่าจะอยู่บ้านไหนก็ยัง เป็นญาติกัน ความรู้สึกนั้นมันกลับมา เมื่ออยู่หัวบ้านท้ายบ้านยังรู้จักกัน สนทนกัน ปันจรรย์านมาเอามะนาวได้ คนไทยมีความโอบอ้อมอารีอยู่แล้ว แต่เพราะอะไร เพราะการเปลี่ยนแปลงอะไรที่เราว่าเร็วที่ทำให้อยุธยาเปลี่ยนไป ตบยอกเหมือน แต่ถ้าเราหมั่นเวียนให้ได้มาคุยกันแบบนี้ไม่ต้องจัดงานหรอก แคร์ุ่นป่าๆ พาหลาน มาเจอกัน แค่นี้ก็จะได้ว่า เออ ป้าฉันกะป้าเธอเป็นเกลอกันยังมีอยู่...แล้วอะไรรู้ ไหม ความขัดแย้งในบ้านเมืองที่เป็นชาวอยู่นี้ไม่มีทางหอก แบ่งข้างโน่นนี่ไม่มี เกิดแน่นอน...”

(นางบุญส่ง ดีบุรี, สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอยุธยา, ระดม
ความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...ความรู้สึกเหนียวแต่อบอุ่น อยากให้เกิดอีกบ่อยๆ ทุกวันกลับมา บ้านต่างคนต่างเข้าห้อง แล้วความเหนียวมันก็สะสม ถ้าได้คุยกันให้ถูกที่ถูกเวลา แค่นี้ผมว่าก็น่าจะพอ..”

(นางวิไลพร มณีแสง, ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอบต.หนองปลิง,
ระดมความคิด, 30 มกราคม 2554)

“...พี่ว่าหลายครอบครัวที่มีปัญหาเพราะไม่บอกความจริงกับลูก อย่าง บ้านพี่เรื่องเงินทองจะบอกลูกหมดเลย พี่ถือคติว่าถ้าไม่มีความลับกับลูก ลูกก็ไม่มี ความลับกับพี่ แล้วที่เราห่วงๆ ก็สบายใจได้ เพราะไปไหนเขาจะบอกเราตลอด แล้วเขาจะเกรงใจเราด้วย...”

(นางบานเย็น พึ่งกุล, ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอบต.หนองปลิง,
ระดมความคิด, 30 มกราคม 2554)

สำหรับประเด็นเรื่องกลุ่มพ่อแม่นี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดยังได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่ว่า

“...เราจะทำอะไรให้เป็นสังคมครอบครัว ผมให้การบ้านง่ายๆ 1 ข้อ กับครูในเขต 1 เขต 2 ว่า ลองให้นักเรียนไปดูว่า ชื่อ และนามสกุลของตัวเอง แปลว่าอะไร ที่มาจากไหน เพราะทุกวันนี้เราให้ความสำคัญกับชื่อ และสกุลน้อยมาก 99 คนใน 100 ตอบไม่ได้ว่าชื่อของตัวเองชื่ออะไร เด็กไม่สนใจ ข้อสอบทุกวันนี้เป็นตัวเลือก เด็กไม่เคยเปิดพจนานุกรม เด็กไม่เคยเรียนภาษาไทยอย่างจริงจัง จังๆ ซึ่งความเป็นไทยเนี่ยคือสังคมครอบครัว ซึ่งการบ้านที่ผมให้ไปเนี่ยถามเรื่องราวเกี่ยวกับชื่อ ถามความเป็นมาเป็นไปจะทำให้คนในครอบครัวได้พูดคุยกัน นึกถึงตอนที่ตั้งชื่อลูก นึกถึงวันเก่าๆ ซึ่งบรรยากาศแบบนี้คือบรรยากาศของสังคมครอบครัว ซึ่งเราอาจใช้เพียงกลยุทธ์ง่ายๆ ในการสร้างสัมพันธภาพในครอบครัว...”

(นายวิทยา ผิวผ่อง, ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา,
ระดมความคิด, 23 มกราคม 2554)

นอกจากนี้โครงการการส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัว ทั้งในเรื่องการสื่อสารและการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัวของทั้งสองพื้นที่ ได้ส่งผลให้ครอบครัวเกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของนายวิทยา ผิวผ่อง ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่กล่าวถึงโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ทางท้องถิ่นควรดำเนินการเพื่อส่งเสริมครอบครัวให้เข้มแข็ง โดยได้กล่าวว่า

“...บางทีเรื่องที่เราคิดว่าเล็กไม่สำคัญ หรือบางทีเรื่องที่เราอยากจะทำ มันอาจจะยากเกินไป ให้เปลี่ยนใหม่ ลองคิดเรื่องเล็กๆ แล้วลองตั้งใจลงมือทำ ผมว่าน่าจะทำให้สำเร็จได้ง่าย และก่อให้เกิดผล หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ง่ายกว่าเรื่องใหญ่ๆ เพียงขอให้ทุกคนได้ตั้งใจ และมีกลยุทธ์ที่ดี เพื่อสร้างสังคมที่ดี สังคมที่น่าอยู่ สังคมที่เราอยากได้”

(นายวิทยา ผิวผ่อง, ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา,
เวทีระดมความคิด, 23 มกราคม 2554)

“..หลายครอบครัวเริ่มกล้าพูด กล้ายอมรับความแตกต่างของลูกและพ่อแม่ บางครอบครัวอาจยอมรับความต่างระหว่างเพศ เหมือนพื้นที่ที่เราเปิดให้ตรงนี้มีความหมายนะ อย่างน้อยก็เป็นการสร้างโอกาสให้คนในครอบครัวเขาได้ปรับความเข้าใจกัน สารภาพเรื่องที่เก็บกดเอาไว้ และสิ่งที่ได้ตามมาซึ่งพี่ว่าตรงนี้สำคัญมาก คือเรื่องความเท่าเทียมกันนะเรื่องนี้พูดยากแต่สุดท้ายความรู้สึกจะออกมาเอง ตอนท้ายๆ พี่รู้สึกแบบนั้น”

(นางจันทร์เพ็ญ ลอยแก้ว, หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 23 มกราคม 2554)

เราสามารถประเมินสัมฤทธิ์ผลเบื้องต้นจาก นอกจากครอบครัวจะได้มีโอกาส แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งเรื่องเวลาในครอบครัว การสื่อสารในครอบครัวแล้ว แล้ว ครอบครัวยังได้เพิ่ม กำลังใจให้กันและกัน สร้างพื้นที่ในการมีพื้นที่เรียนรู้ร่วมกันของครอบครัว เกิดความรู้เรื่องความเท่า เทียม ความสัมพันธ์ภาพของครอบครัว โดยเฉพาะเรื่องการใช้เวลา การสื่อสาร การดูแลกันของคนใน ครอบครัว ฯลฯ

นอกจากนี้ สมาชิกในครอบครัวยังได้ "เห็นตัวช่วย" หรือ "เพื่อนร่วมทาง" อาทิเช่น ว่าเครือข่ายที่รวมกลุ่มกันเฉพาะกิจเพื่อเรียนรู้เรื่องบางเรื่อง และยิ่งทุกครอบครัวคิดเหมือนกันคือ ทุกคนไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ลูก หรือแม้แต่ปู่ย่าตายายต้องเรียนรู้ และต้องทำหน้าที่ให้เรียนรู้และเท่าทัน เด็กๆ ให้มากกว่านี้ วิธีคิดของพ่อแม่ที่จำเป็นต้องเรียนรู้ และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ของลูกที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วิธีการทำความเข้าใจกับปัญหาของลูกๆ ในวัยต่างๆ และ ครอบครัวยังได้พื้นที่ในการรับฟัง เรียนรู้ แลกเปลี่ยน ปรับทุกข์

2.2) กลุ่มผู้สูงอายุที่มีส่วนดูแลลูกหลาน

สภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้โครงสร้างครอบครัวได้เปลี่ยนรูปแบบไป ในครอบครัว หนึ่งๆ เราจะพบปู่ย่าตายายถูกทอดทิ้งให้เลี้ยงดูลูกหลานตามลำพัง ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ ของครอบครัวนี้จึงจำเป็นต้องเพิ่มกลุ่มเป้าหมายคือกลุ่มผู้สูงอายุด้วย ในฐานะที่ผู้สูงอายุเป็นทั้งผู้รับ ดูแลเด็ก และเป็นผู้เชี่ยวชาญครอบครัวที่มีปัญหา

- การดึงภูมิรู้ของผู้สูงอายุมาช่วยเรื่องการเลี้ยงดูลูกหลาน

"...ความเชื่อความศรัทธาเกิดขึ้นนะ เพราะแต่ก่อนต่างคนต่างอยู่ ้วยก็ ห่างกัน ไม่ค่อยเข้าใจกัน พอมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โครงการที่เกิดขึ้น ป้าๆ หลานๆ ได้มาคิดตามคนอื่น คิดของตัวเอง บางทีดูดีเหมือนกัน อย่างที่พูดถึง เรื่องการตั้งกฎระเบียบวินัยในบ้าน วันนั้นป้าจำได้ว่ามีคนบอกใช้ใหม่ว่า เรา น่าจะสร้าง role model ให้เด็ก แล้วก็มีคนบอกว่า คนแก่อย่างป้าเนี่ยแหละ น่าจะมาสอนอะไรเด็กได้บ้าง...เออ ภูมิใจนะ"

(นางบุญส่ง ดีบุรี , สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 26 มกราคม 2554)

"...วันนั้นอาจารย์จินตนาบอกดิฉันว่า อาจารย์อวยพรน่าจะมาสอน เด็กๆ ทำอาหาร มาทำแกงส้มนะ ตอนนั้นก็คิดว่าแล้วจะไปทำที่ไหน แต่พอวัน นั้นท่านผู้ว่าบอกว่า อาจารย์อวยพร อาจารย์เฉลิมมาช่วยกันสอนเด็กๆ ที่บ้าน หลังเลิกเรียนหน่อย ดิฉันก็ปึ้งขึ้นมาทันทีว่า ถ้าเรามีพื้นที่มีบริเวณที่เป็นแบบนี้ เยอะๆ รุ่นเราๆ ก็จะช่วยเลี้ยงลูกๆ หลานได้เยอะมาก..."

(นางอวยพร สัมมาพะระ, สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

- เข้ามามีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในระบบการช่วยเหลือดูแลของชุมชน

“...จากประสบการณ์การเลี้ยงดูลูกที่เป็นนักเรียน ดิฉันสามารถสรุปได้ว่า ปัญหาที่พ่อบริษัท (เพราะพ่อบริษัทจะอยู่กับสิ่งที่ยึดมั่นมาก เพราะพ่อบริษัทไปทำงานนอกบ้าน) ก่อที่แม่ ส่วนที่จะแก้ต้องแก้ที่ลูก โดยชุมชน ภาครัฐต้องเข้ามาช่วย...”

(นางอวยพร สัมมาพะระ, สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอยุธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...การที่ลูกหลานอยู่กับตายายนานๆ ที่ทำให้เค้าไม่เชื่อตายาย อย่างเรื่องอาหารการกินถ้าเราไม่ฝึกเค้าให้กินผัก กินผลไม้ นานไปเค้าก็ไม่ได้กิน เด็กก็จะได้สารอาหารไม่ครบเค้าก็จะไม่แข็งแรง พัฒนาการของเค้าก็จะไม่เป็นไปตามขั้นตอน ตามวัย ตามอายุ...”

(นางวาสนี ผิวผ่อง, นายกเหล่ากาชาดพระนครศรีอยุธยา,
เวทีระดมความคิด, 23 มกราคม 2554)

“...การสอนเรื่องวินัยกับลูกหลาน เราต้องชี้แจงเหตุผล ปรับความเข้าใจ เพื่อตั้งกติกา และถ้าเราไม่มีสถานที่ให้เค้า เด็กก็อาจจะไปไหน เค้าก็จะไปร้านเกม ไปร้านเหล้า มั่วสุม เพราะว่าชุมชนเมืองพื้นที่เป็นเงินเป็นทอง สถานที่ต่างๆ แทบจะไม่มีที่ว่าง ดังนั้นชุมชนต้องหาสถานที่พวกนี้ ให้เด็กได้มีโอกาสได้ใช้ เราจะดึงวัดเข้ามาช่วย ดึงโรงเรียนเข้ามาช่วย...”

(นางวิไลพร มณีแสง, ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอบต.หนองปลิง,
เวทีระดมความคิด, 30 มกราคม 2554)

จะเห็นได้ว่า กลุ่มผู้สูงอายุนั้นมีศักยภาพในการช่วยเหลือ เยียวยา และเลี้ยงดูลูกหลานได้ หากมีพื้นที่ให้เรียนรู้และทำหน้าที่ในฐานะ “พ่อแม่ทดแทน” หรือ “ครอบครัวทดแทน” ของเด็ก

2.3) กลุ่มพลังขับเคลื่อนภาคสังคมในพื้นที่

ความเคลื่อนไหวของกลุ่มคนทำงานในชุมชน ท้องถิ่นนับเป็นจุดเปลี่ยนวิธีคิดของการทำงานในหลายเรื่อง ตัวอย่างเช่น การแก้ปัญหาของกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน เครือข่ายของการทำงานด้านครอบครัว ในการเข้าไปช่วยเหลือครอบครัวที่อยู่ในภาวะยากลำบาก ดังตัวอย่างของพื้นที่อบต.หนองปลิง

“...การที่เราเริ่มทำโครงการเกี่ยวกับครอบครัวที่ว่าจะพาไปสู่อีกหลายๆ โครงการ ทั้งวิธีคิดที่สามารถเสริมต่อยอดขึ้น เช่น ถ้าเราพูดถึงครอบครัว เราพูดถึงใครบ้าง เด็ก คนแก่ หนุ่มสาววัยทำงาน เด็กวัยรุ่น ต้องมองทั้งครอบครัวนะว่าไหม พอมองแบบทั้งโครงสร้างแบบนี้ เราก็จะรู้ว่า ตรงไหนที่

ครอบครัวสามารถทำได้เอง แล้วตรงไหนที่เป็นภารกิจของทางเทศบาลที่เราต้องเข้าไปช่วยสนับสนุน แต่เรื่องความเป็นอยู่นั้นเป็นเรื่องของอบต.อยู่แล้ว..”

(นางสาวธนพร เอี่ยมจะโร, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,
สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...ความสุขความทุกข์ของครอบครัวมีทั้งเรื่องลูกหลาน ค่าครองชีพ โรคภัยไข้เจ็บ และอื่นๆ ในฐานะอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนอาจต้องเข้ามาช่วยเยียวยาสภาพตรงนี้ ไม่ใช่แค่ทางกาย แต่น่าจะเป็นทางใจด้วย..”

“...วิถีคิดของคนเป็นอสม.ชุมชน มีเป้าเดียวเลยคือ อยากให้ตำบลดีขึ้น ก็ไม่ใช่ใครไหน ทั้งหมดก็เป็นญาติ เป็นพี่เป็นน้อง ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ถ้าบ้านเราดี ชุมชนเราก็ดี ให้คิดแบบนี้...”

(นายสำราญ กองอรุณ, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง,
สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...เวลาพูดปัญหาเรื่องครอบครัวไม่ใช่แค่หย่าร้าง แยกแยก แต่จะทำอย่างไรให้ครอบครัวอยู่ได้ ใครจะเข้ามาช่วยบ้าง เหมือนกิจกรรมที่เราทำนำข้อมูลมาแชร์กันเลยว่าปัญหาอยู่ตรงไหน บทบาทหน้าที่ของปู่ย่า ตา ยาย ต้องทำอะไร วันนั้นบอกว่าจะทำแผนที่ชุมชนใช้ไหม ก็ว่ามาเลยว่าอย่างตั้งใจให้เราทำเรื่องอะไร อย่างเรื่องแม่วิยรุ่นเนี่ย ถามหน่อยว่าถ้าบ้านไหนไม่มีรุ่น(ผู้สูงอายุ) นี้จะอย่างไร หลาน หลานใครเลี้ยง พ่อแม่ไปโรงงานกันหมด...อาจมีศูนย์พัฒนาครอบครัว แต่จริงๆ แล้วน่าจะเป็นบทบาทของเทศบาลก็น่าจะเป็นคุณเอื้อให้เกิดโอกาสที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบนี้บ่อยๆ อย่างน้อยก็ทำให้ได้รู้อะไรใหม่ขึ้นว่าไหม..”

(นางบุญส่ง ดีบุรี , สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอโยธยา,
เวทีระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

จะเห็นได้ว่า บทบาทของกลุ่มอาสาสมัครชุมชนและกลุ่มคนทำงานในท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะเริ่มต้นจากการได้เป็นปัญหาในพื้นที่ จากนั้นได้พัฒนากระบวนการต่างๆ เช่น การรณรงค์ การให้ความรู้ โดยจะต้องทำงานควบคู่ไปกับท้องถิ่น และชุมชน จึงจะทำให้ประสบความสำเร็จ

3) การประเมินเชิงกระบวนการ เป้าหมายการทำงานของอปท.

การประเมินสัมฤทธิ์ผลเบื้องต้นของการดำเนินยุทธศาสตร์นั้น เป้าหมายคือการพิจารณาและวิเคราะห์ความเป็นได้ ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ ซึ่งนอกจากจะพิจารณาความสำเร็จของกลุ่มเป้าหมายแล้ว การประเมินกระบวนการทำงานก็เป็นสิ่งสำคัญ เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้มาปรับปรุงการดำเนินงานในโอกาสต่อไป

3.1) การทำงานที่ใช้ข้อมูลเป็นฐานในการขับเคลื่อนและแก้ปัญหา หรืออาจเรียกว่าว่าการใช้ยุทธศาสตร์ “ข้อมูลเป็นตัวนำ” ให้เทศบาล/อบต. สสำรวจสภาการณ์ครอบครัวมาตั้งโจทย์ร่วมกัน แก้ปัญหาครอบครัวจากฐานข้อมูล ในทรรศนะของผู้ว่าราชการจังหวัดได้เปิดกล่าวในประเด็น

เรื่อง “การใช้ข้อมูลเป็นตัวนำ หรือตัวชี้เป้าแบบนี้ว่ามีเป็นสิ่งที่ดี อย่างให้มีการประเมินผลการใช้ข้อมูลเป็นตัวนำในการขับเคลื่อน” ว่า..

“เมืองไทยเราให้ความสำคัญเรื่องเกี่ยวกับข้อมูลสถิติน้อย เลยทำให้บางทีเราทำอะไรเยอะเยาะไปหมดเลย แต่ว่าก็แก้ปัญหาไม่จบสิ้นซะที เพราะว่าบางทีข้อมูลมันคลาดเคลื่อน แล้วเราก็มึ่เป้าหมาย เช่น เรารู้ว่าเรามีปัญหาเด็กเยาวชน แล้วเราก็มึ่ปัญหาที่ใหญ่เลย ทำกันร้อยเรื่อง พันเรื่อง หรือเรื่องครอบครัว เราคิดว่าสถาบันครอบครัวจะเสื่อมถอยแล้ว เราคิดว่าครอบครัวมีปัญหา เราก็มึ่ทำกันเยอะเยาะ แต่ว่าเราจับประเด็นหรือว่า จับเป้าหมายไม่ถูก เพราะเราไม่มีสถิติ ข้อมูลเป็นพื้นฐาน ว่าครอบครัวไหนที่มันมีปัญหา ปัญหาครอบครัวมันเป็นปัญหาอย่างไร มันควรจะแก้ปัญหาเรื่องไหนก่อน เช่น ปัญหาเรื่องนี้ เรื่องเกี่ยวกับคนในครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หรือห่างเหินกัน ทีนี้ต้องมาเช็คว่ามันเป็นปัญหาใช่ แต่ถ้าเราทำหมดกับทุกครอบครัวมันจะได้ผลน้อย เพราะว่าบางครอบครัวเค้าไม่มีปัญหา ครอบครัวที่มีปัญหาอาจไม่ได้เข้าสู่กระบวนการแก้ปัญหา เพราะฉะนั้น ฐานข้อมูลที่มีชัดเจนถูกต้อง จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด หนึ่งก็เพื่อที่จะจับประเด็นให้ได้ สองจับเป้าหมายให้ถูก ว่าเราจะทำเรื่องอะไรกับใคร เพราะฉะนั้นผมว่า เรื่องที่จำเป็นที่สุดคือ “การทำให้ฐานข้อมูลชัดเจน สมบูรณ์”

(นายวิทยา ผิวผ่อง, ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา,
สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2554)

“...กิจกรรมสานสัมพันธ์ที่จัดทุกครั้งเหมือนที่เป้าหมายแคว้นงาน แต่ตอนนี้เหมือนเราไม่ได้แก้ปัญหาก็แต่เราเข้าใจปัญหาแล้วเรารู้ว่าจะเดินทางไหนด้วยด้วย อย่างน้อยคนในชุมชนก็เข้ามาช่วยกันคิดหาทางเลือกที่ดีให้ตัวเอง อย่างเรื่องที่ยกมาว่าจะทำอย่างไรให้ครอบครัวเข้มแข็งอบอุ่นใช้ไหม ก็เรารู้ว่าพ่อแม่ลูกเป็นฐานที่มั่นคง ถ้าพ่อแม่ลูกมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นฐานครอบครัวก็จะแข็งแรง ครอบครัวต้นแบบอยุธยาที่มานี้อาจเป็นเพียงไม่กี่ครอบครัวที่เข้มแข็ง อบอุ่นที่เห็นเหมือนความหวังกับเราว่าสักวันจาก 10-20 ครอบครัวจะกลายเป็นร้อยๆ และกระจายออกเป็นเต็มทั้งพื้นที่...”

(นางปิยสิริ เพียรภักดี, ผู้อำนวยการกองคลังเทศบาลเมืองอยุธยา,
เวทีระดมความคิด, 23 มกราคม 2554)

3.2) กลไกการทำงานของอบต. และเทศบาลที่เป็นระบบมากขึ้น

โดยแนวปฏิบัติของผู้ว่าราชการจังหวัดในเรื่องการให้อบต./เทศบาลเป็นกลไกขับเคลื่อนเรื่องครอบครัว ท่านผู้ว่าราชการจังหวัด เห็นว่ามีความเหมาะสม อบต.ควรมีกระบวนการชัดเจนว่าจะตั้งโจทย์อย่างไร ผู้ว่าราชการจังหวัดได้กล่าวว่า

“...จริงๆ แล้วเราตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นมาเพื่อให้อยากคนในท้องถิ่นดูแลคนในท้องถิ่นด้วยตัวเอง โดยดูแลเรื่องใกล้ๆ ตัว เรื่องเกี่ยวกับ

คุณภาพชีวิต เรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของคนในสังคมเป็นหลัก เพราะว่าคนในท้องถิ่นจะรู้ปัญหา รู้ความต้องการ หรือรู้สภาพของคนในท้องถิ่นของตัวเองดีกว่าคนอื่น เราจึงใช้ระบบการปกครองท้องถิ่นมาใช้ในการที่จะให้ ท้องถิ่นดูแลคนในท้องถิ่นกันเอง เพราะฉะนั้น เรื่องของครอบครัวเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวเขามากที่สุด ครอบครัวเป็น UNIT หนึ่งของชุมชน ชุมชนก็เป็นหน่วยในการบริหารงานของท้องถิ่น ผมว่าถูกต้องที่สุดแล้วที่จะให้ท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดูแลเรื่องครอบครัว...”

(นายวิทยา ผิวผ่อง, ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา,
สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2554)

“การพัฒนาโครงการเริ่มจากการใช้ข้อมูลเป็นฐาน และการวางแผนให้ตั้งพลั้งจากคนทำงานในท้องถิ่น เข้ามามีส่วนช่วยในการทำงานมากขึ้นบทบาทของผู้นำทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับจังหวัด ต้องทำงานหน้าที่เป็น คนจุดประกายความคิดใหม่ๆ คนต่อยอดความคิดดีๆ คนหนุนเสริมให้การทำงานของเครือข่ายภาคภายในและภายนอกพื้นที่ได้มีโอกาสและพื้นที่ในการทำงานร่วมกันมากขึ้น...”

(นางวนิษา ทองประยูร, เจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชน,
สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...การบูรณาการของเครือข่ายภาคสังคมในพื้นที่ อาทิ กลุ่มอาสาสมัคร ชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ ร่วมกับสถาบันการศึกษา(มรภ.พระนครศรีอยุธยา) หน่วยงานราชการให้ท้องถิ่น (พัฒนาสังคมอำเภอ)...”

(นายเฉลิม อภิวัต, ประธานชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองอยุธยา,
ระดมความคิด, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

“...การเปลี่ยนวิธีคิดของคนทำงาน ให้มีการมองปัญหาอย่างรอบด้านมากขึ้น ไม่ใช่มองปัญหาครอบครัวเฉพาะแค่ พ่อแม่ลูก แต่การแก้ปัญหาของครอบครัวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานใน/นอกท้องถิ่นและพลังคนในชุมชน...”

(นางปิยสิริ เพียรภักดี, ผู้อำนวยการกองคลังเทศบาลเมืองอยุธยา,
ระดมความคิด, 23 มกราคม 2554)

ปัจจัยที่หนุนเสริมให้เทศบาลหรืออบต. จะทำเรื่องสังคมครอบครัว/ ครอบครัวให้ผลสำเร็จ ในทรรศนะของท่านผู้ว่าราชการจังหวัด เห็นว่าน่าจะมีปัจจัยหนุนเสริมดังนี้

“...อันนี้ก็ต่อเนื่องจากที่เรามอบให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขาดูแลชุมชนของเขาเอง สิ่งที่เราควรจะไปปลุกหรือสร้างจิตสำนึกกว่าให้เขามองเห็นได้ว่าหน้าที่ของเขา คือ การที่จะทำอะไรให้ชุมชน เป็นชุมชนน่าอยู่ หรือสังคมน่าอยู่ เป็นสังคมที่มีความสุขมากกว่าเป็นสังคมที่เจริญ เราต้องให้เป้าหมายของการอยู่

ร่วมกัน เป็นเป้าหมายสุดท้าย หรือเป้าหมายที่ท้องถิ่นจะต้องดำเนินการ สำหรับ เรื่องของการสร้างความเจริญ หรือการสร้างสิ่งที่เป็นความศิวิไลซ์ มันอาจจะไกล เกินกว่าที่เขาควรจะมี เขาควรจะมีถึงคนที่อยู่ในชุมชนเขา สังคมเขา คือสิ่งที่ ต้องคิดก่อนคือ เรื่องของคนที่อยู่ในสังคม ต่อมาคือคนในครอบครัว คือสถาบัน ครอบครัวยุคใหม่แล้วก็จะกลายมาเป็นชุมชนที่แคบๆ อยู่ ขณะนี้เรามี ช่องว่างของการพัฒนาหรือการแก้ปัญหาสังคม เพราะเราไม่ได้ดูสิ่งที่อยู่รอบตัว เรามองไปไกลออกไปจากชุมชนของเรา เรามองไปไกลเกินกว่าครอบครัวของเรา แทนที่เราจะแก้ปัญหาที่เป็นปัญหาพื้นฐานของหมู่บ้าน เช่น มีคนพิการใน หมู่บ้าน เป็นครอบครัวที่แตกแยกในหมู่บ้าน แต่ผู้บริหารท้องถิ่น หรือผู้บริหาร ทั่วไปจะไปมองว่าจะทำอะไรในมิดนคอนกรีต จะทำอะไรให้ไฟฟ้า ทำ อย่างไรให้มีร้านซูเปอร์มาร์เก็ตอยู่ในชุมชน แต่ปัญหาที่เป็นปัญหาพื้นฐาน หรือ คุณภาพชีวิตเบื้องต้นเนี่ย ไม่มีใครมอง หรือมองว่าเป็นปัญหาเล็กน้อย หรือว่า มองว่ามันเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นต้องทำ คนไม่รู้หนังสือในหมู่บ้านก็เป็นเรื่องของคน ไม่รู้หนังสือ การที่จะเอาเงินไปมาสอนให้คนแก่คนนั้นรู้หนังสือ

ผู้บริหารบอกไม่ได้อะไร แต่ที่จริงแล้วการที่ทำให้คนทุกคนที่อยู่ใน สังคมขึ้นมาอยู่เท่าเทียมกันได้ ก็จะทำให้สังคมนั้นเป็นสังคมที่น่าอยู่ เป็นสังคมที่ มีความสุขมากกว่าที่เราจะสร้างความเจริญเข้าไป โดยที่คนของเรายังไม่พิน มาตรฐานชีวิต”

(นายวิทยา ผิวผ่อง, ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา,
สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2554)

นอกจากประเด็นเรื่องความสำคัญของการใช้ข้อมูลเป็นฐานในการขับเคลื่อนงาน ด้านครอบครัวแล้วนั้น การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถทำงานได้โดยยึดหลักความ ความโปร่งใสและหลักการมีส่วนร่วม โดยการสร้างระบบการควบคุมภายในที่ดี มีการวางระบบไว้ อย่างประสิทธิภาพและประสิทธิภาพนั้นเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องพิจารณาดำเนินการเสริมสร้าง ระบบที่ดี สร้างสภาพแวดล้อมภายในที่ดี และพัฒนาบุคลากรให้มีคุณธรรม จริยธรรมอย่าง แท้จริง เสริมสร้างและพัฒนาทักษะอย่างเพียงพอในการปฏิบัติงานให้แก่พนักงาน เช่น การ สนับสนุนในการฝึกอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจและความชำนาญในงานที่จะต้องปฏิบัติอย่าง ถูกต้อง การกำหนดวัตถุประสงค์ของการควบคุมภายในขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรใช้แบบ ผสมผสาน คือ เน้นทั้งการบริหารที่มีประสิทธิภาพ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนผู้รับประโยชน์มากที่สุด ซึ่งทั้งหมดนี้จะนำมาซึ่งการสร้างแนวความคิดหลัก ธรรมาภิบาลในท้องถิ่น

แนวทางการสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ต้องได้รับความ ร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรท้องถิ่น เช่น การประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารให้ประชาชนทราบอย่างสะดวกและทั่วถึง การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของ อปท. การให้

ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของ อปท. การจัดทำบริการสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น ซึ่งจะนำไปสู่ “ธรรมาภิบาลท้องถิ่น”

สรุปปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนายุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัว ประกอบด้วยปัจจัยภายในชุมชน ซึ่งแต่ละปัจจัยนั้นล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยกันเกิดขึ้นและเป็นพื้นฐานของการนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าในทุกกรณีศึกษานั้นจะต้องมีปัจจัยร่วมที่สำคัญ ได้แก่

- (1) การมีปัจจัยพื้นฐานในชุมชนที่สำคัญคือ ต้องมีความเคารพ ยอมรับ และเชื่อมั่นในภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของชุมชนที่สั่งสมเป็นวิถีชีวิตและการดำรงชีวิตของชุมชนว่า เป็นสิ่งที่มีค่าและถือเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญที่สุด สิ่งสำคัญอย่างยิ่งอีกประการหนึ่งที่ชุมชนจะต้องมีคือ มีระบบคุณค่าร่วมกันของชุมชนที่จะเป็นอุดมการณ์หรือเรื่องมียึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น ศาสนา ระบบความเชื่อ หรือ ค่านิยมสำคัญ เช่น การนับถือผู้ใหญ่ เป็นต้น
- (2) ทุนทางสังคม โดยความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติ พี่น้อง และแนวระนาบเดียวกัน นับเป็นหัวใจในการทำงานร่วมกันทั้งระดับภายในชุมชนของตนเอง และระหว่างชุมชนกับโรงเรียน และหน่วยงานภายนอกต่างๆ ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของคนในชุมชน
- (3) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นฐานในการจัดกิจกรรมต่างๆ การพัฒนาโดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งได้ผ่านกระบวนการดัดแปลง คัดสรรจากบรรพบุรุษมาเป็นฐานนั้นจะทำให้ชุมชนดำเนินไปอย่างมี “รากฐาน” และเกิดความ “มั่นคง” ในการดำรงชีวิต
- (4) การปรับตัวของครอบครัว โรงเรียน การไปหาชาวบ้านและชุมชน โดยครูและผู้บริหารต้องเห็นความสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาและสร้างการพัฒนาโดยอาศัย “องค์ความรู้” จากท้องถิ่นเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน
- (5) กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เงื่อนไขการทำงานที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริงในทุกระดับ และกระบวนการทำงานนั้นต้องเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน กล่าวโดยสรุปก็คือรูปแบบการทำงานของโรงเรียนกับชุมชนจะต้องเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในชุมชนจึงจะสร้างสำนึกตระหนักและความมั่นใจในการดำเนินชีวิตให้แก่ชุมชนท่ามกลางปัจจัยเร้าต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3) การใช้ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นฐาน

ลักษณะคุณค่าทางวัฒนธรรมที่พบในชุมชนที่มีความสำคัญยิ่งต่อการส่งเสริมการเรียนรู้และการปรับตัวของครอบครัว อาทิ วัฒนธรรมทางโครงสร้างเศรษฐกิจแบบเครือญาติ วัฒนธรรมการเรียนรู้จากการพบปะผู้คนที่ดี มีน้ำใจ ก่อให้เกิดกระบวนการถ่ายทอดและขัดเกลาทางสังคมซึ่งกันและกัน จากครอบครัวหนึ่งไปยังอีกครอบครัวหนึ่ง วัฒนธรรมการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมและความจำเป็น วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายพอใจในสภาพชีวิตและเศรษฐกิจแบบพอเพียงทัศนคติการมองการดำเนินชีวิตของผู้คน ครอบครัวที่มีความต้องการที่แน่นอนในการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย และให้เกิดความเข้มแข็ง อบอุ่นให้เกิดขึ้นในครอบครัว

ชุมชนส่วนใหญ่ มักจะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่ผูกพันและยึดโยงกันหลายชั้น มีวิถีชีวิตและวิถีแก้ปัญหาโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านสอดประสานกับความคิดแนวใหม่ ที่พยายามสร้างสังคมให้เป็นกลุ่มโดยการปรับตัวเข้าหากันระหว่างคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ “... ชมรมผู้สูงอายุ...” เพื่อให้ *อยู่รอดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม*

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้เห็นถึงศักยภาพของท้องถิ่นในการใช้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์ร่วมกัน มาเป็นทุนทางการทำงานซึ่งมีทั้งกลุ่มเครือญาติและกลุ่มกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับภาครัฐ และองค์กรภายนอกที่เป็นการต่อรองให้เกิดการพัฒนาและรักษาผลประโยชน์ให้กับท้องถิ่น ชุมชน และก่อให้เกิดการเรียนรู้และปรับเลือกนโยบายการพัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง โดยสิ่งที่เรียกว่า “ความรู้ท้องถิ่น” อาจไม่ได้ลึกซึ้งเหมือน “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” นั้น ผู้วิจัยได้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และถอดบทเรียนการพัฒนาของคนในชุมชน ทำให้พบศักยภาพของชุมชนภายใต้ความสามารถและทักษะของคนในชุมชน ซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับปรุง พัฒนา และถ่ายทอดสืบกันต่อมาในวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างเหมาะสมและกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและยุคสมัย

สิ่งที่ท้องถิ่นมองข้ามไปไม่อาจได้ คือพลังทรัพยากรภายในท้องถิ่นเอง เพราะ สิ่งเหล่านี้คือต้นทุนของการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน แต่ละชุมชนประกอบไปด้วยครอบครัว แต่ละครอบครัวซึ่งเป็นพื้นที่ที่สำคัญยิ่งของชุมชน ครอบครัวส่วนใหญ่ยังคงทำหน้าที่ในการถ่ายทอดค่านิยมอบรมสั่งสอนเด็กให้เป็นคนดี สามารถเรียนรู้การช่วยเหลือตนเอง และการช่วยทำงานในครอบครัว เด็กที่มาจากครอบครัวที่ดีและมีความสุขจะเรียนได้ดี เมื่อครอบครัวแตกแยกย่อมนำมาซึ่งปัญหาอื่นๆ ในสังคม ดังนั้นหากครอบครัวอ่อนแอ ชุมชนก็จะอ่อนแอไปด้วย

นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญคือบทบาทของผู้นำ และประชาคมท้องถิ่นเอง ในการดึงพลังจากทุนทางสังคมในชุมชน พบว่า ความมีบารมีของผู้นำชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำทางการ และไม่เป็นทางการ จนเกิดเป็นพลังการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ภายใต้แนวคิดการสร้าง

เข้มแข็งให้ครอบครัว

“...โครงการและงานต่างๆ นอกจากคณะทำงานที่ฝ่ายจะตั้งและเสนอโครงการเข้ามา ยังมีเวทีอื่นๆ ให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วม อย่างเวทีประชุมของอาสาสมัครชุมชน การประชุมของชมรมผู้สูงอายุหรือประธานแต่ละชุมชน ต่างคนต่างก็มาคุยกัน ยิ่งผู้สูงอายุเค้าจะว่างมีอะไรที่คิดจะทำเยอะ มีอะไรดีก็เอามารวมกัน ไม่นั่นใจว่าจะเรียกว่าอะไรอย่างอาจารย์เฉลิม ท่านเป็นคณะกรรมการวัฒนธรรมจังหวัด พอรู้อะไรดีๆ มากก็จะเอามาเล่าให้ฟัง ทุกเดือนก็จะมีการประชุมแกนนำ สมาชิกสภาผู้สูงอายุ และแกนนำอื่นๆ ให้มารับทราบข้อมูลข่าวสาร

(นางจันทร์เพ็ญ ลอยแก้ว, หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองอโยธยา, เวทีระดมความคิด, 9 พฤศจิกายน 2553)

“...พี่น้องจะเป็นคนที่มีเครือข่ายข้างนอกมาก มีอะไรดีๆ ก็เอามาเล่าทั้งผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภา กลุ่มแม่บ้าน ได้รับรู้พร้อมกัน...เหมือนเป็นทัพหน้าในการทำงาน บุ๊กไปก่อน ใครมีเรื่องดีๆ พี่น้องก็จะไปสรรหามา แล้วก็มาช่วยกันทำในอบต..”

(นางสาวธนพร เอี่ยมจะโร, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลิง, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2554)

จะเห็นได้ว่า ทั้งสองพื้นที่ต่างมีความคล้ายคลึงกันในเรื่องของการมีส่วนร่วม “มีผู้นำตามธรรมชาติ” ในชุมชนทำหน้าที่เป็นคนประสานงานกับหน่วยงานภายนอก จากนั้นจะมารวมคนคนในชุมชน ในหมู่บ้านที่มีความสนใจทุกกลุ่มเข้ามาพูดคุยกัน เพื่อเข้ามาร่วมกันจัดการกับปัญหา “โดยโครงการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทั้งสองพบว่า ปัญหาครอบครัวไม่มีเวลาให้แกกัน ดังนั้น การเกิดโครงการเปิดพื้นที่ให้ครอบครัวได้มีเวลาที่จะอยู่ร่วมกัน หรือทำอย่างไรจะให้ครอบครัวกลับไปมีความอบอุ่นเหมือนดังสมัยก่อน ดังแนวคิดของเทศบาลเมืองอโยธยาที่ “ถ้าครอบครัวเข้มแข็ง อโยธยาก็น่าอยู่” หรือที่อบต.หนองปลิงคิดว่า “ลูกหลานในชุมชนก็เหมือนลูกหลานของเรา”

ปัญหาและอุปสรรค

การดำเนินงานการพัฒนายุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับท้องถิ่นนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของคนและครอบครัวในพื้นที่ รวมถึงบทบาทการมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่างๆ ของในท้องถิ่น เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน แต่พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างดำเนินการอยู่บ้างดังนี้

- การรวมกลุ่มคนในชุมชนที่จะทำกิจกรรมหรือโครงการต้องใช้เวลาเลือกใช้เวลาและโอกาสที่เหมาะสม เช่น การจัดโครงการควรเลือกให้ตรงกับวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือช่วงเวลาที่มีสมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่อยู่พร้อมหน้ากัน
- การเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายยังไม่ชัดเจน อาทิ ครอบครัวแม่วิยรรณ

ครอบครัวที่มีลูกหลานเป็นโรคสมาธิสั้น ครอบครัวที่มีสมาชิกติดสารเสพติด และครอบครัวที่มีปัญหา และต้องการได้รับการเยียวยาเป็นพิเศษ ยังไม่เข้าร่วมในโครงการ

- การประสานงานกับหน่วยงานที่จะมาให้ความรู้กับครอบครัวต้องจัดเวลากับทางหน่วยงานนั้นๆ จึงทำให้เวลาที่สะดวกของคนในพื้นที่กับทางหน่วยงานไม่ตรงกัน จึงทำให้เวลาในการจัดการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับครอบครัว หรือทำกิจกรรมตามแผนงาน โครงการต่างๆ ต้องเลื่อนออกไปไม่ตรงตามแผนที่วางไว้
- การประเมินผลลัพธ์ของโครงการในเรื่องการ “เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม” หรือ “การปรับเปลี่ยนทัศนคติบางเรื่องของครอบครัวที่ดีขึ้น” จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลา

สรุป: จุดเน้นสำคัญของยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของครอบครัวสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จุดเน้นสำคัญ	ยุทธศาสตร์ การจัดการบนฐานข้อมูลความรู้	ยุทธศาสตร์ การจัดการทำงานเชิงระบบ	ยุทธศาสตร์ การจัดการแบบพหุภาคี	ยุทธศาสตร์ การจัดการแบบบูรณาการ	ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมสำหรับท้องถิ่น
ยุทธศาสตร์เรียนรู้เพื่อเท่าทันความเปลี่ยนแปลง	จุดเน้นคือการจัดการให้เกิดการพัฒนา ระบบเฝ้าระวัง สภาวะการณ์ ครอบครัวในพื้นที่ และการสร้างกลไกการจัดการ นอก ระบบราชการที่	จุดเน้นสำหรับการดำเนินงาน การวางแผนและการจัดการในพื้นที่ คือ การจัดการอย่างเป็นระบบด้วยกลไกในท้องถิ่น	จุดเน้นของการทำงานแบบพหุภาคี คือ การทำงานแบบ เชื่อมประสานพลัง ความร่วมมือ พลังความรู้ และพลังใจ โดยการเปิดพื้นที่ให้มีการประชุม เพื่อพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาคี ทั้งภายในและภายนอก	จุดเน้นคือการต่อยอดองค์ความรู้ ของการทำงาน ของอปท. โดยการ เชื่อม ต่อ เชิง ยุทธศาสตร์ทั้ง ระดับชาติและ ระดับท้องถิ่น การ เชื่อม ต่อ ยุทธศาสตร์ทาง สังคม โดยเฉพาะ อย่าง ยิง กับ ยุทธศาสตร์การ ขับเคลื่อนเรื่องเด็ก และเยาวชน	เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ สนองต่อความทันสมัย สอดคล้องกับวิถีชีวิต การเปิดพื้นที่การเรียนรู้ การ สร้างโอกาสทางการศึกษาใน ยุคใหม่
ยุทธศาสตร์พื้นที่ สร้างสรรค์สำหรับ ครอบครัว	พื้นที่ และการสร้างกลไกการจัดการ นอก ระบบราชการที่	พื้นที่ และการสร้างกลไกการจัดการ ในท้องถิ่น	พื้นที่ให้มีการประชุม เพื่อพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาคี ทั้งภายในและภายนอก	ระดับชาติและ ระดับท้องถิ่น การ เชื่อม ต่อ ยุทธศาสตร์ทาง สังคม โดยเฉพาะ อย่าง ยิง กับ ยุทธศาสตร์การ ขับเคลื่อนเรื่องเด็ก และเยาวชน	พื้นที่การมีส่วนร่วมและ ส่งเสริมให้คนในครอบครัว และชุมชนได้ร่วมกันเรียนรู้ เปิดใจ พุดคุย และพัฒนา ศักยภาพในด้านต่างๆ
ยุทธศาสตร์เรียนรู้ ทักษะชีวิตเพื่อ สร้างภูมิคุ้มกันให้ ครอบครัว	ทำงานควบคู่กับ กลไก ภาค ราชการ				เกิดการ “เรียนรู้เท่าทัน” ผลกระทบในด้านต่างๆ และสามารถจัดการชีวิตได้
ยุทธศาสตร์การ เสริมพลังเครือข่าย คนทำงานด้าน ครอบครัว					เกิดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในฐานะเจ้าของพื้นที่การเรียนรู้ หรือเจ้าของพื้นที่ชีวิต การส่งเสริมการขับเคลื่อน ของเอกชน และภาคท้องถิ่น ให้เป็นแกนนำขับเคลื่อน การศึกษาในผู้ร่วมออกแบบ พื้นที่และเกิดการเชื่อมต่องานจากภาคส่วนต่างๆ